

TERYTORYALNY PLAN SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO 2030

Województwo
Śląskie

projekt – v. 02

czerwiec 2021

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

Śląskie.

Śląskie - w kierunku zielonej transformacji

Nowe otwarcie w działaniach na rzecz odpowiedzialnej i skutecznej przemiany społeczno-gospodarczej województwa śląskiego

Województwo śląskie to największy region górniczy Unii Europejskiej, który podlega procesowi transformacji już od niemal 30 lat. Jednak to właśnie dziś, u progu realizacji Europejskiego Zielonego Ładu, w obliczu globalnych wyzwań klimatycznych i gospodarczych, a także jeszcze nie do końca poznanych następstw pandemii COVID-19, musi zmierzyć się z największym wyzwaniem transformacyjnym w UE. W odpowiedzi na powyższe powstał niniejszy dokument tj. Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030. Zależało nam, aby był on syntetyczny i konkretny, stanowiąc uszczegółowienie obszernej i kompleksowej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie w zakresie transformacji społeczno-gospodarczej oraz koncentrował się na najważniejszych i najbardziej palących wyzwaniach transformacyjnych, stojących przed siedmioma podregionami górniczymi śląskiego w najbliższych 10 latach.

„Motywem przewodnim naszej pracy nad dokumentem - na każdym jej etapie - był dialog, partycypacja i współpraca ze wszystkimi środowiskami lokalnymi i regionalnymi, które mają potencjał, kompetencje i potrzebę włączenia się w ten trudny i wieloaspektowy proces”.

Środki Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji w województwie śląskim będą służyć realizacji głównego celu Funduszu tj. łagodzeniu skutków społecznych, gospodarczych i środowiskowych przejścia na gospodarkę neutralną dla klimatu. W powiązaniu z innymi źródłami finansowania, w szczególności środkami Polityki Spójności 2021-2027, środkami pozostałych filarów Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji oraz innymi środkami publicznymi i prywatnymi, dedykowanymi działaniom i projektom komplementarnym, Fundusz ten nada nowy impet gospodarce regionu oraz otworzy lepsze perspektywy rozwoju przed jego mieszkańcami, zwłaszcza tymi najbardziej dotkniętymi negatywnymi następstwami nieuniknionego procesu transformacji. Jestem przekonany, że wspólny, skoordynowany wysiłek na wszystkich poziomach zarządzania rozwojem, poczynsz od unijnego, poprzez krajowy, regionalny, aż po lokalny, pozwoli nam zmaksymalizować efekty działań i osiągnąć cele, które stawiamy sobie w tym dokumencie.

Jakub Chełstowski
Marszałek Województwa Śląskiego

Opracowano:

Departament Rozwoju Regionalnego
Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
ul. Ligonia 46, 40-037 Katowice

Spis treści:

1. Opis procesu transformacji i wskazanie terytoriów w obrębie państwa członkowskiego, które będą najbardziej dotknięte jej negatywnymi skutkami	5
1.1 Opis spodziewanego procesu przejścia w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu i w kierunku osiągnięcia unijnego celu w zakresie klimatu do 2030 r.	5
1.2. Wskazanie terytoriów, które zgodnie z przewidywaniami będą najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami transformacji, oraz uzasadnienie tego wyboru za pomocą odpowiednich szacunków dotyczących wpływu na gospodarkę i zatrudnienie opartych na informacjach zawartych w sekcji 1.1.....	9
2. Ocena wyzwań związanych z transformacją w przypadku każdego ze wskazanych terytoriów...	22
2.1. Ocena skutków gospodarczych, społecznych i terytorialnych przejścia na gospodarkę neutralną dla klimatu	22
2.2. Potrzeby i cele w zakresie rozwoju do 2030 r. służącego osiągnięciu neutralności klimatycznej do 2050 r.....	29
2.3. Spójność z innymi krajowymi, regionalnymi lub terytorialnymi strategiami i planami	33
2.4. Rodzaje planowanych operacji	36
2.5. Wskaźniki produktu lub rezultatu specyficzne dla programu	51
3. Mechanizmy zarządzania	52
3.1. Partnerstwo	52
3.2. Monitorowanie i ocena	54
3.3. Podmiot(-y) koordynujący(-e) i monitorujący(-e)	55
Załączniki:	56

1. Opis procesu transformacji i wskazanie terytoriów w obrębie państwa członkowskiego, które będą najbardziej dotknięte jej negatywnymi skutkami

Podstawa prawna: art. 11 ust. 2 lit. a)

1.1 Opis oczekiwanego procesu transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050

określonego w art. 2 ust. 11 Rozporządzenia (UE) 2018/1999 i neutralność klimatu do 2050 r., zgodnie z celami zintegrowanych krajowych planów w dziedzinie energii i klimatu oraz innych istniejących planów transformacji, zawierających harmonogram zaprzestania lub ograniczenia działalności, takiej jak wydobycie węgla kamiennego i brunatnego lub wytwarzania energii elektrycznej w instalacjach węglowych.

Województwo śląskie, w szczególności jego siedem podregionów górniczych składają się na największy obszar górniczy w Europie, który stoi przed ogromnym wyzwaniem, jakim jest realizacja unijnych wyzwań klimatycznych. Zgodnie z polityką klimatyczno-energetyczną Unii Europejskiej ambitnym celem jest osiągnięcie przez państwa członkowskie neutralności klimatycznej do 2050 r. Cel ten leży u podstaw Europejskiego Zielonego Ładu – dokumentu, który stanowi odpowiedź na problemy klimatyczne i środowiskowe dotyczące obywateli UE. Dokument zakłada również przekształcenie Unii w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo żyjące w nowoczesnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarce, a wzrost gospodarczy nie będzie odbywał się kosztem wykorzystania zasobów naturalnych.

Założenie osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 r. jest również zgodne z zobowiązaniem UE do globalnych działań na rzecz klimatu w ramach porozumienia paryskiego. Dodatkowo, zgodnie z propozycją Komisji Europejskiej Rada Europejska w grudniu 2020 r. zatwierdziła zwiększone ambicje UE w zakresie redukcji emisji netto CO₂ do 2030 r. – do 55% w porównaniu z 1990 r.

W związku z długofalowym celem neutralności węglowej całej UE do 2050 roku konieczne jest przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji energetycznej, która wymagała będzie zmian na poziomie społecznym i technologicznym oraz przejścia z wysokoemisyjnych gałęzi przemysłu i źródeł energii na czyste technologie energetyczne. Przejście do społeczeństwa neutralnego dla klimatu jest zarówno pilnym wyzwaniem, jak i szansą na zbudowanie lepszej przyszłości. Realizacja zapisów i założeń wynikających z Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego przyczyni się bezpośrednio do osiągnięcia unijnych celów klimatycznych na poziomie kraju.

Polska od lat uczestniczy w realizacji polityki klimatyczno-energetycznej Unii Europejskiej. Dokumentem wyznaczającym stabilne ramy na poziomie kraju, będące sprzyjającym otoczeniem dla zrównoważonej, ekonomicznie efektywnej i sprawiedliwej transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu jest Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu na lata 2021-2030. Województwo śląskie poprzez wdrażanie m.in. zapisów Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji, w sposób bezpośredni przyczyni się do osiągnięcia wyznaczonych w dokumencie celów w obszarze bezpieczeństwa energetycznego, obniżenia emisyjności, podniesienia efektywności energetycznej oraz rozwoju sektora B+R przyczyniającego się do wzrostu poziomu innowacyjności gospodarki

Bezpieczeństwo energetyczne

Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego jest jednym z najważniejszych wyzwań stojących przed sektorem energetycznym. Ze względu na to, że województwo śląskie jest jednym z regionów, zajmujących wysoką pozycję zarówno pod względem produkcji jak i zużycia energii elektrycznej (odpowiednio 3. i 2. pozycja względem

pozostałych województw), działania podjęte w obszarze objętym transformacją są niezbędne do osiągnięcia wyznaczonych celów na poziomie kraju. Zarówno diagnozę społeczno-gospodarczą regionu (w tym sektora energetycznego), jak również cele operacyjne i kierunki działań związane ze wskazanym zakresem tematycznym zawarto w *Polityce gospodarki niskoemisyjnej dla województwa śląskiego. Regionalnej polityce energetycznej do roku 2030*. Szczegółowe zestawienie celów operacyjnych z *Polityki*, które zgodne są z działaniami przewidzianymi w TPST zawarto w pkt 2.3. Szerokie spektrum działań na rzecz zielonej gospodarki opisuje Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2030" - Zielone Śląskie.

Proces transformacji będzie wymagał zmiany struktury wytwórczej oraz rozwoju sektora energetycznego. Wdrażane działania będą obejmowały stopniowe zamykanie i restrukturyzację kopalń oraz wygaszanie przestarzałych (powstałych w latach 70 i 80 XX wieku) bloków energetycznych i zastąpienie ich nowoczesną infrastrukturą, przyjazną dla środowiska i mieszkańców. Należy wskazać, że wygaszanie elektrowni węglowych będzie zgodne z harmonogramem opracowanym przez stronę rządową w uzgodnieniu ze stroną związkową i przełoży się na poziom wydobycia węgla kamiennego, pozwalającego na pokrycie zapotrzebowania przez sektor energetyczny. Zgodnie z informacją uzyskaną z Ministerstwa Aktywów Państwowych do 2030 mają zakończyć działanie dwie elektrownie zlokalizowane na terenie objętym transformacją - do 2028 r. Elektrownia Łaziska, natomiast do 2030 r. Elektrownia Rybnik.

Kluczową rolę w systemie energetycznym odegrają odnawialne źródła energii. W TPST przewidziano wsparcie dla tego rodzaju inwestycji jako ważnego elementu dywersyfikacji źródeł wytwarzania w regionalnym miksie energetycznym. Realizacja wskazanych działań przyczyni się do osiągnięcia na poziomie kraju celu zakładającego 21-23% udziału OZE w finalnym zużyciu energii brutto.

Obniżenie emisyjności

Wdrożenie TPST przyczyni się również do obniżenia poziomu emisyjności na poziomie kraju, w tym emisji gazów cieplarnianych. Wśród głównych wyzwań transformacyjnych znajduje się poprawa jakości powietrza, w tym wdrażanie działań umożliwiających przejście na gospodarkę zeroemisyjną.

Mając na uwadze, że województwo śląskie w ostatnich latach było największym konsumentem węgla kamiennego w kraju (w 2019 roku 16 460 tys. ton tj. 24,1% zużycia na poziomie kraju), wykorzystywanego zarówno w sektorze przemysłowym jak i komunalno-bytowym, zaplanowane w dokumencie działania, ukierunkowane są również na wsparcie przedsiębiorców i osób fizycznych, umożliwiające zastąpienie kopalin przez odnawialne źródła energii. Ponadto, wsparcie sektora energetycznego w regionie jest kluczowe do osiągnięcia celów klimatycznych takich jak redukcja do 50-60% udziału węgla w produkcji energii elektrycznej, w perspektywie do roku 2030. Zgodnie z prognozami wykonanymi na potrzeby Polityki Energetycznej Polski do 2040 r. (załącznik 2 do PEP2040), wydobycie węgla kamiennego (bez koksującego) do roku 2030 będzie ulegało stopniowemu spadkowi z poziomu 59,6 mln t w roku 2015 do 41,6 mln t w roku 2030 (spadek o 30,2%). W związku z faktem, że ok. 80% wydobycia węgla kamiennego w Polsce przypada na województwo śląskie można przyjąć, że ww. spadek wydobycia surowca będzie dotyczył w głównej mierze gmin górniczych leżących w tym regionie. Ograniczenie produkcji wskazanego surowca jest powiązane ze spadkiem zapotrzebowania na niego we wszystkich sektorach gospodarki.

Długofalowy proces transformacyjny będzie wymagał również przejścia na nowy model gospodarczy, w tym rozwój zielonej gospodarki. Na obszarze podlegającym transformacji wspierane będą m.in. działania związane z wdrażaniem zasobooszczędnych procesów produkcyjnych. Zastosowanie wskazanych rozwiązań, przyczyni się do realizacji celu klimatycznego, związanego z 7% redukcją emisji gazów cieplarnianych w sektorach nieobjętych systemem ETS (w porównaniu do poziomu w roku 2005), w perspektywie do roku 2030. Ze względu na specyficzny charakter województwa śląskiego jako największego regionu górniczego w UE, obszar objęty transformacją ma zupełnie inny, trudniejszy punkt startu niż pozostałe regiony. Działania transformacyjne powinny zatem skupić się na mitygacji negatywnych skutków społeczno-gospodarczych procesu zamykania kopalń węgla kamiennego. Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych stanie się efektem pośrednim

prowadzonych działań transformacyjnych, natomiast priorytetowo będzie traktowane w dłuższym horyzoncie czasowym. Zgodnie z zapisami *Polityki gospodarki niskoemisyjnej dla województwa śląskiego. Regionalnej polityki energetycznej do roku 2030*, zawierającej opracowany na podstawie analizy eksperckiej Bilans Energetyczny, zakłada się ograniczenie zużycia węgla kamiennego do produkcji energii elektrycznej i ciepłej o 28%. Na tej podstawie można założyć, że emisja gazów cieplarnianych w skutek prowadzonych działań transformacyjnych spowoduje spadek na podobnym poziomie procentowym. Należy zauważyć, że w przypadku metanu województwo śląskie jest liderem w zakresie jego produkcji na poziomie kraju, której obniżenie o 28% (115 087,84 t/r) na poziomie regionu, spowoduje obniżenie jego produkcji na poziomie kraju o 65%. W przypadku dwutlenku węgla, realizacja wskazanych w dokumencie działań spowoduje obniżenie emisyjności o 8 910 043,52 t/r.

Proces sprawiedliwej transformacji podregionów górniczych województwa śląskiego, swym zasięgiem obejmie uzupełniając system transportu. Realizacja działań związanych z zakupem taboru oraz rozwojem infrastruktury ułatwiającej użytkowanie pojazdów zeroemisyjnych przyczyni się zarówno do obniżenia emisji liniowej, jak i osiągnięcia celu związanego z 14% udziałem OZE w transporcie, w perspektywie do roku 2030.

Efektywność energetyczna

Proces transformacji będzie dotyczył obszaru charakteryzującego się jedną z największych w kraju powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (w 2018 r. - 12,8% powierzchni województwa). Obszar ten posiada również największe wykorzystanie powierzchni na cele mieszkaniowe (w 2018 r. - 4,1% przy średniej dla kraju na poziomie 1,1%). Na obszarze objętym transformacją uzupełniająco wspierane będą działania związane z integracją i cyfryzacją systemu energetycznego. Podejmowane działania przyczynią się do zwiększenia efektywności technicznej i ekonomicznej systemu energetycznego.

Badania naukowe, innowacje i konkurencyjność

W ramach TPST wspierane będą również uzupełniająco działania ukierunkowane na podnoszenie poziomu innowacyjności gospodarki, w tym rozwój sektora B+R w obszarze regionalnych inteligentnych oraz technologicznych specjalizacji (zgodnie z projektem *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego 2030* oraz z *Programem Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030*). Wsparcie finansowe wskazanego sektora bezpośrednio przyczyni się do osiągnięcia celu wyznaczonego na poziomie kraju, tj. wzrostu nakładów na działalność badawczo-rozwojową w Polsce (z 0,75% PKB w roku 2011 do 1,7% PKB w 2020 r. i 2,5% PKB w 2030).

Etapy transformacji

Główny ciężar działań transformacyjnych związanych z osiągnięciem założeń celów klimatycznych będzie dotyczył redukcji poziomu wykorzystania paliw kopalnych w sektorze gospodarki jak i gospodarstwach domowych. Proces ten bezpośrednio przekłada się na konieczność likwidacji sektora wydobywczego węgla kamiennego w dłuższym horyzoncie czasu, natomiast do roku 2030 nastąpi pierwszy etap tego procesu. Ostateczne zapotrzebowanie na nowe miejsca pracy będzie zależało przede wszystkim od harmonogramu zamykania kopalń węgla kamiennego. Ważnym procesem będzie również likwidacja istniejących elektrowni węglowych (zgodnie z informacją uzyskaną z Ministerstwa Aktywów Państwowych do 2030 mają zakończyć działanie dwie elektrownie zlokalizowane na terenie województwa śląskiego - do 2028 r. Elektrownia Łaziska, natomiast do 2030 r. Elektrownia Rybnik). Działania te również będą wpływały na sytuację na rynku pracy na obszarze transformacji.

Harmonogram zamykania kopalń został zawarty w Umowie społecznej¹ podpisanej w dniu 28 maja 2021 r., stanowiącej kompromis dotyczący dalszych losów kopalni węgla kamiennego oraz instrumentów, których zagwarantowanie będzie podstawą do uzyskania akceptacji społecznej dla zmian w sektorze energetycznym. Umowa, stanowiąca jeden z elementów partycypacji interesariuszy w procesie planowania zmian transformacyjnych, została zawarta pomiędzy przedstawicielami: strony rządowej, związków zawodowych spółek górniczych oraz ŚZGiP.

Tabela 1 Harmonogram zamykania i restrukturyzacji kopalń na obszarze objętym transformacją oraz zatrudnienie w kopalniach.

Lp.	Kopalnia	Termin zakończenia produkcji węgla kamiennego *	Zatrudnienie w 2019 r. (osoby)
1.	Połączenie Kopalni Wujek z Kopalnią Murcki –Staszic	2021 r.	-
2.	Kopalnia RUDA Ruch Pokój	2021 r.	1 300
3.	Kopalnia RUDA Ruch Bielszowice oraz Kopalnia RUDA Ruch Halemba- wydobywanie niezależne	2023 r.	-
4.	Połączone Kopalnie RUDA Ruch Bielszowice oraz RUDA Ruch Halemba	2034 r.	5 242
5.	Kopalnia Bolesław Śmiały <i>Dodatkowa analiza możliwość inwestycji w złożę „Za Rowem Bełckim”</i>	2028 r.	1 772
6.	Kopalnia Sośnica <i>Dodatkowa weryfikacja możliwości pozyskania koncesji z partii Makoszowy</i>	2029 r.	2 052
7.	Kopalnia Piast-Ziemowit Ruch Piast	2035 r.	7 251
8.	Kopalnia Piast-Ziemowit Ruch Ziemowit	2037 r.	
9.	Kopalnia Murcki – Staszic	2039 r.	4 009
10.	Kopalnia Bobrek – Piekary	2040 r.	2 484
11.	Kopalnia Mysłowice-Wesoła	2041 r.	3 359
12.	Kopalnia ROW Ruch Rydułtowy	2043 r.	11 868
13.	Kopalnia ROW Ruch Marcel	2046 r.	
14.	Kopalnia ROW Ruch Chwałowice	2049 r.	
15.	Kopalnia ROW Ruch Jankowice	2049 r.	
16.	Kopalnia Sobieski	2049 r.	2 626

* Zacięto kopalnie, których zamknięcie lub restrukturyzację przewidziano do 2030.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Umowy społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego z dnia 28 maja 2021 r. oraz projektu Krajowego Planu Sprawiedliwej Transformacji.

Analizując umowę społeczną oraz dane dotyczące zatrudnienia w zakładach górniczych ujęte w projekcie KPST, a także odnosząc się do szacunków zawartych w ekspertyzie Górniczej Izby Przemysłowo-Handlowej (GIPH), poniżej przedstawiono planowaną redukcję zatrudnienia w perspektywie roku 2030 i 2049.

¹ Umowa społeczna dotycząca transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego.

lata	Likwidacja miejsc pracy w górnictwie	Szacunkowy spadek liczby miejsc pracy w firmach okołogórnicznych (szacunek Uniwersytetu Ekonomicznego na zlecenie GIPH – łącznie 120 tys. miejsc)
do 2030	5,1 tys.	14,4 tys.
2030-2049	36,9 tys.	105,6 tys.

Źródło: Opracowanie własne.

Oprócz redukcji miejsc pracy w samym sektorze górnictwa, zmniejszenie zatrudnienia nastąpi także w firmach okołogórnicznych. Według ekspertyzy przygotowanej przez Uniwersytet Ekonomiczny dla GIPH liczba pracowników powiązanych bezpośrednio z branżą górnictwem wynosi 120 tys. osób. Zbliżone szacunki przedstawia IBS, który podaje dane na poziomie 96,3-112 tysięcy osób zatrudnionych w branżach powiązanych z górnictwem. Zakłada się, że przewidywana skala osób zależnych od funkcjonowania kopalni może być jednak znacznie wyższa, jeżeli weźmiemy pod uwagę wpływ pośredni na przedsiębiorstwa handlowo-usługowe czy rodziny pracowników. Szacunki ujmujące ten aspekt według samorządu gospodarczego mogą wynieść nawet 400 tys. osób.

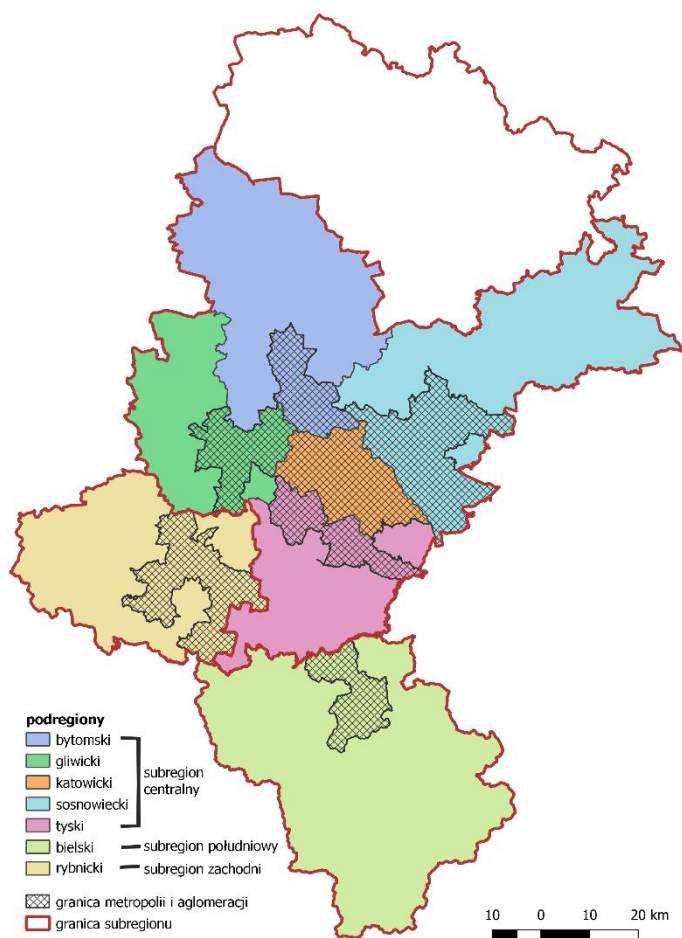
Chcąc przeciwdziałać skutkom społeczno-gospodarczym planowanych zmian transformacyjnych zaplanowano w ramach TPST interwencję na rynku pracy w trzech aspektach: tworzenia nowych bezpośrednich i pośrednich miejsc pracy oraz utrzymania dotychczasowych miejsc pracy. Na podstawie danych historycznych dotyczących zakontraktowanych środków oraz wskaźników zatrudnienia w wybranych działaniach dotacyjnych skierowanych do przedsiębiorstw, w tym z zakresu innowacji, turystyki i zakładania działalności (RPO WSL 2007-2013 i RPO WSL 2014-2020) oraz przy uwzględnieniu czynnika inflacji i planowanej alokacji na wybranych celach, oszacowano, że liczba miejsc pracy, które zostaną utworzone w ramach TPST wyniesie 24,2 tys.

Podstawa prawna: art. 11 ust. 2 lit. b

1.2. Wskazanie terytoriów, w przypadku których oczekuje się, że będą najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami transformacji, oraz uzasadnienie tego wyboru za pomocą odpowiednich szacunków dotyczących wpływu na gospodarkę i zatrudnienie opartych na informacjach zawartych w sekcji 1.1.

Proces wyznaczania terytoriów, które będą najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami transformacji, został oparty o metodę stopniowego zawężania obszaru wsparcia przechodząc od ogółu do szczegółu, przy wykorzystaniu analiz wskaźnikowych, ukierunkowanych na zidentyfikowanie zjawisk społeczno-gospodarczych i przestrzennych istotnych z punktu widzenia projektowanych zmian. Punktem wyjścia dla tak prowadzonej analizy był obszar transformacji wskazany w Aneksie D bis do SCR, który obejmuje na terenie województwa śląskiego 7 podregionów (obszarów typu NTS 3): katowicki, sosnowiecki, tyski, bytomski, gliwicki, rybnicki oraz bielski. Obszar ten stanowi znaczącą część województwa, pomijając jedynie podregion częstochowski zlokalizowany w północnej części regionu. Szczegółowy rozkład przestrzenny wskazanych podregionów na obszarze województwa śląskiego przedstawia poniższa mapa.

Mapa 1 Podregiony objęte procesem transformacji w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne.

Obszar 7 podregionów poddano analizie z punktu widzenia pełniących funkcji społeczno-gospodarczych, wewnętrznych różnicowań oraz kumulacji zjawisk problemowych celem wypracowania zasad i kryteriów priorytetyzacji wsparcia procesów transformacyjnych i mitygacji skutków powstałych w ramach tego procesu. Kluczowym dokumentem z punktu widzenia wspomnianej analizy jest *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie*, stanowiąca podstawę prowadzenia polityki rozwoju regionu, przyjęta jednogłośnie przez Sejmik Województwa Śląskiego 19 października 2020r.

Dokument ten wskazuje tzw. Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) czyli obszary o szczególnych cechach z punktu widzenia prowadzenia polityki rozwoju, wspólnych barierach i potencjałach rozwojowych oraz silnych powiązaniach funkcjonalnych. Poszukując terytoriów, które będą najbardziej dotknięte procesami transformacji w ramach wskazanych wcześniej 7 podregionów należy zatem oprzeć się na wskazanej powyżej delimitacji, która została przeprowadzona w oparciu o zbudowane wskaźniki syntetyczne, adekwatne do opisywanych zjawisk i wykorzystujące dane GUS jak również inne informacje gromadzone przez instytucje publiczne.

Pierwszą kategorią wspomnianych obszarów są OSI w ujęciu funkcjonalnym tworzone przez tzw. subregiony czyli obszary zorganizowane wokół ośrodków węzłowych o zidentyfikowanych powiązaniach gospodarczych i społecznych.

Na obszarze transformacji funkcjonują 3 subregiony tj.: subregion centralny (2,72 mln osób), którego centrum stanowi Metropolia Górnośląska, subregion południowy (668 tys. osób), którego centrum stanowi Aglomeracja Bielska, subregion zachodni (634 tys. osób), którego centrum stanowi Aglomeracja Rybnicka.

Drugą kategorią wspomnianych obszarów są OSI w ujęciu tematycznym, które wskazują na terytoria o ściśle określonych problemach lub potencjałach rozwojowych, dla których powinno być dedykowane wsparcie tematyczne. Oba typy OSI są wzajemnie powiązane w ten sposób, iż wsparcie subregionów będzie realizowane w sposób horyzontalny wykorzystując ustalenia OSI w ujęciu tematycznym.

Z punktu widzenia terytorializacji procesu transformacji kluczowe znaczenie mają obszary zidentyfikowane jako OSI – gminy w transformacji górniczej, jako te tereny, które doświadczają i doświadczą w przyszłości negatywnych skutków likwidacji sektora górniczego. W drugiej kolejności, poszukując obszarów w transformacji o szczególnej kumulacji zjawisk problemowych lub potencjałów, należy również rozpatrywać OSI – gminy tracące funkcje społeczno-gospodarcze, OSI – ośrodki wzrostu oraz OSI – gminy z problemami środowiskowymi w zakresie jakości powietrza. Poniżej przedstawiono najważniejsze założenia wskazanych wyżej OSI i ich delimitację. Szczegółowy wykaz gmin wchodzących w skład poszczególnych OSI znajduje się w załączniku nr 1 do niniejszego dokumentu.

OSI – gminy w transformacji górniczej

Ze względu na konieczność dalszego ograniczania działalności sektora górniczego, wynikającą z realizacji celów polityki klimatycznej UE, zidentyfikowano obszary, na których będą występowały lub już występują negatywne skutki prowadzonej transformacji. W analizie uwzględniono, towarzyszące temu procesowi zjawiska społeczne, przestrzenne oraz środowiskowe. Do gmin objętych procesem transformacji górniczej zaliczono jednostki, na których występuje jedna z poniższych przesłanek:

- występują tereny pogórnice po zakończonej już działalności wydobywczej (kopalnie zlikwidowane lub w likwidacji),
- prowadzona jest aktualnie działalność wydobywcza węgla kamiennego,
- występuje znacząca liczba pracujących w sektorze górniczym i istotny odsetek pracujących w górnictwie w ogóle zatrudnionych.

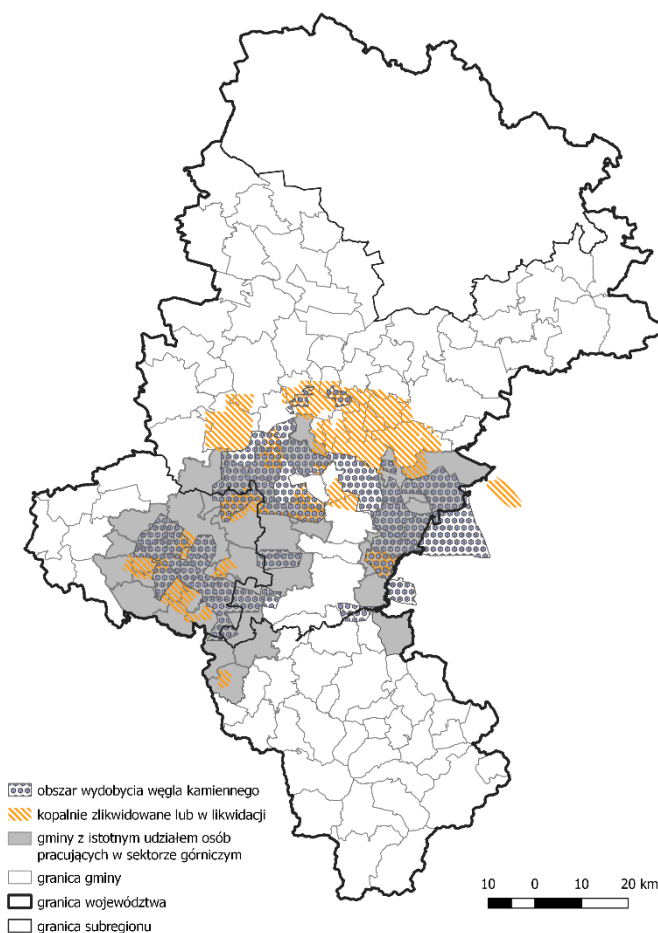
Biorąc pod uwagę powyższe kryteria do gmin w transformacji górniczej zaliczone zostały 64 gminy, znajdujące się przede wszystkim w centralnej i zachodniej części województwa, głównie na obszarach wydobycia węgla kamiennego. W zdecydowanej większości są to gminy zlokalizowane na obszarze Aglomeracji Rybnickiej i jej otoczenia, Metropolii Górnośląskiej oraz przy granicy z województwem małopolskim. Wykaz gmin w transformacji górniczej, dodatkowo z wewnętrznym podziałem na 3 typy jednostek (gminy z problemem społecznym, gminy z problemem przestrzennym i gminy z problemem społecznym i przestrzennym) prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2 Wykaz gmin województwa śląskiego w transformacji górniczej.

TYP GMINY	GMINY W TRANSFORMACJI GÓRNICZEJ
SPOŁECZNO PRZESTRZENNY	Bieruń, Lubomia, Bojszowy, Chełm Śląski, Czerwionka-Leszczyny, Gaszowice, Gierałtowiec, Godów, Gorzyce, Hażlach, Imielin, Jastrzębie-Zdrój, Jaworzno, Jejkowice, Knurów, Kornowac, Łęczyny, Łyski, Łaziska Górne, Marklowice, Miedzna, Mszana, Mysłowice, Ornontowice, Orzesze, Pawłowice, Pilchowice, Pszów, Radlin, Ruda Śląska, Rybnik, Rydułtowy, Suszec, Świerklany, Wodzisław Śląski, Wyry, Zebrzydowice, Żory
SPOŁECZNY	Strumień, Wilamowice
PRZESTRZENNY	Bestwina, Będzin, Bobrowniki, Bytom, Chorzów, Czechowice-Dziedzice, Czeladź, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Goczałkowice-Zdrój, Katowice, Mikołów, Piekary Śląskie, Psary, Pszczyna, Radzionków, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Sońnicowice, Świętochłowice, Tychy, Wojkowice, Zabrze, Zbrostawice

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Mapa 2 Obszar strategicznej interwencji – gminy w transformacji górniczej.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Do terenów o priorytetowym zakresie wsparcia będą zaliczone obszary kumulacji zjawisk problemowych tj. na których występują lub wystąpią problemy społeczne związane z redukcją zatrudnienia w sektorze górniczym (obecnie w sektorze górniczym pracuje ok. 74 tys. osób) oraz niekorzystne zmiany w środowisku oraz przestrzeni, skutkujące koniecznością podjęcia działań rewitalizacyjnych.

Wyzwaniem dla tych obszarów jest znaczny udział terenów przemysłowych i poprzemysłowych oraz terenów, na których wystąpiły lub wystąpią skutki eksploatacji górniczej. Istotnym problemem jest zagospodarowanie terenów po zakończonej eksploatacji górniczej, a także przekwalifikowanie pracowników odchodzących z sektora górniczego. W planowaniu rozwoju gospodarczego należy uwzględnić również konieczność zapewnienia możliwości funkcjonowania dla firm z branży okołogórniczej lub ich przebranżowienia. Branża ta zatrudnia obecnie 120 tys. osób w firmach bezpośrednio powiązanych z sektorem górniczym. Oprócz tworzenia na obszarach gmin w transformacji górniczej alternatywnych miejsc pracy należy również ukierunkować wsparcie na poprawę jakości środowiska, rozwój usług publicznych, poprawę atrakcyjności inwestycyjnej i jakości przestrzeni miejskich. Niska jakość życia na obszarze gmin w transformacji górniczej wynikająca z jakości środowiska i przestrzeni przekłada się na obserwowane od lat negatywne procesy demograficzne, w tym migracyjne. Likwidacja sektora górniczego na analizowanym obszarze osłabi tempo rozwoju gospodarczego, a co za tym idzie ograniczy również dochody jst w postaci zmniejszonych wpływów podatku PIT, podatku eksploatacyjnego oraz od nieruchomości. Ograniczy to możliwości reagowania samorządów lokalnych na negatywne zjawiska występujące na ich terytorium. Część tych jednostek ponosi do tej pory koszty społeczne i gospodarcze restrukturyzacji branży górniczej przeprowadzonej w latach 90-tych XX wieku.

Ważnym aspektem definiowania priorytetów i rodzajów wsparcia będzie również występowanie wskazanych powyżej wyzwań w czasie. Na obszarze gmin w transformacji górniczej, a więc obszarze priorytetowego

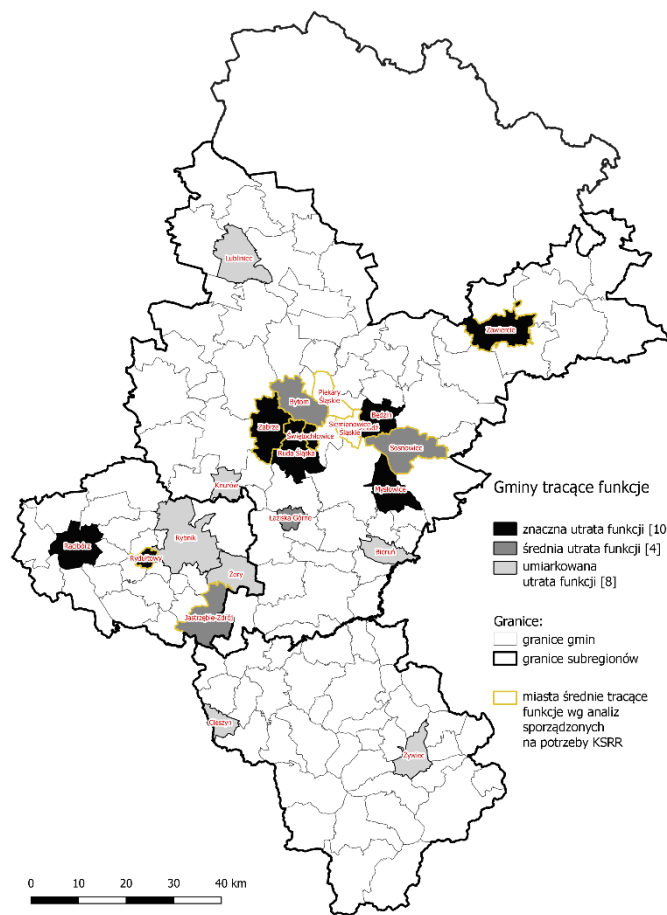
wsparcia TPST, występują zarówno tereny, na których zlikwidowano zakłady górnicze począwszy od lat 90-ych XX wieku do chwili obecnej, jak i obszary, na których proces likwidacji kopalni nastąpi w horyzoncie czasowym do 2030r. oraz do 2049r. Ponadto te zbiory się przenikają, czyli ta sama gmina zmaga się z retrospektywnymi skutkami transformacji, jednocześnie przygotowując się do kolejnej fazy zamykania kopalń. Stąd wsparcie TPST będzie miało po części charakter quasi-kohezyjny, główny akcent kładąc jednak na mitygowaniu skutków utraty miejsc pracy w sektorze wydobywczym i powiązanych w perspektywie najbliższych 10 lat oraz po 2030 r., czyli przygotowanie zmian gospodarczych w perspektywie średnio i długofalowej. Kolejną istotną zmienną jest stopień uzależnienia rozwoju gminy od sektora wydobywczego, w przypadku części gmin w transformacji górniczej (zwłaszcza w podregionie rybnickim) jest to istotne wyzwanie wymagające uruchomienia działań mitygacyjnych związanych z dywersyfikacją lokalnej gospodarki.

OSI – gminy tracące funkcje społeczno-gospodarcze

Uwzględniając specyfikę regionu, w kontekście procesu sprawiedliwej transformacji, należy również wziąć pod uwagę inny typ OSI, a mianowicie gminy tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Gminy tracące funkcje to ośrodki, które w ciągu kilkunastu lat stopniowo traciły swoją pozycję jako znaczących ośrodków gospodarczych i społecznych w regionie, predystynowanych do pełnienia istotnej roli dla mieszkańców województwa jako miejsca pracy, zamieszkania i realizacji różnorodnych potrzeb społeczności.

Najwyższa utrata funkcji społeczno-gospodarczych dot.: Zabrze, Rudy Śląskiej, Świętochłowic, Będzina, Czeladzi, Mysłowic, Bytomia, Sosnowca oraz znacznej części Aglomeracji Rybnickiej (w tym w szczególności trzech miast na prawach powiatu: Jastrzębie-Zdrój, Rybnik oraz Żory). Należy zauważyć, iż są to obszary objęte procesem restrukturyzacji sektora górniczego obecnie jak i w przeszłości.

Mapa 3 OSI – gminy tracące funkcje społeczno-gospodarcze.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

OSI – gminy z problemami środowiskowymi w zakresie jakości powietrza

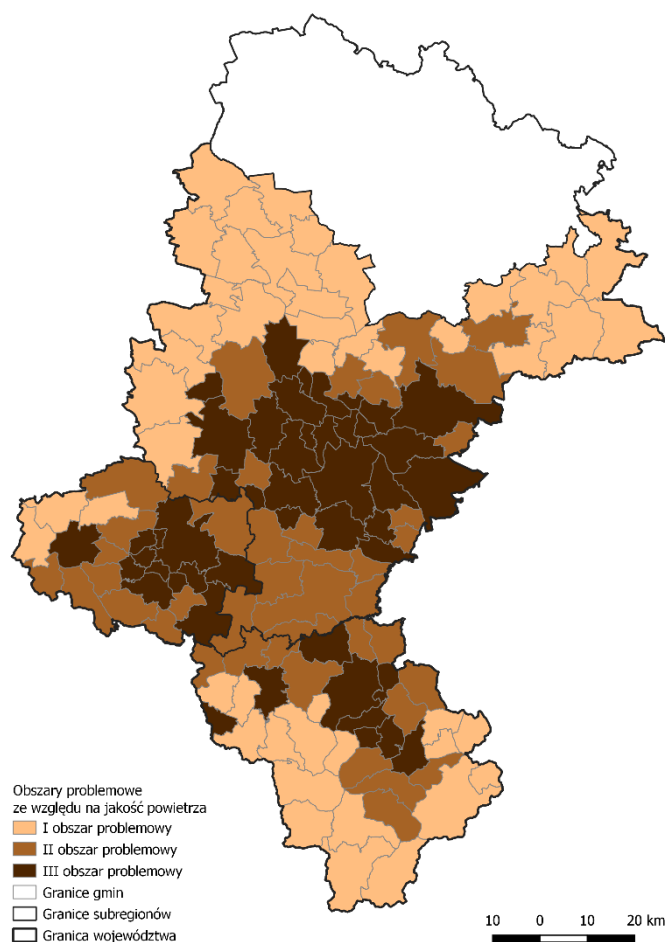
Innym typem OSI, uwzględniającym zjawiska powiązane z procesem transformacji, są gminy z problemami środowiskowymi w zakresie jakości powietrza. Do wyznaczenia tych obszarów wykorzystano dane o średniorocznych przekroczeniach norm jakości powietrza w województwie śląskim pod względem: pyłów zawieszonych (PM_{2,5} i PM₁₀), oraz benzo(α)pirenu.

Do wyznaczenia obszaru brano pod uwagę obszary przekroczeń wskazanych powyżej wskaźników. Gminy województwa zostały przypisane do jednej z trzech grup obszarów problemowych na podstawie analizy liczby rodzajów przekroczeń średniorocznych występujących na jej terenie:

- I obszar problemowy (gminy na terenie których występuje średnioroczne przekroczenie jednego dowolnego wskaźnika jakości powietrza),
- II obszar problemowy (przekroczenie dowolnych dwóch wskaźników)
- III obszar problemowy (przekroczenie wszystkich trzech wskaźników).

Obszarami o najgorszej sytuacji w zakresie jakości powietrza są gminy należące do największych aglomeracji miejskich regionu, w tym w dużej mierze położonymi na terenach objętych procesem transformacji. Głównymi przyczynami złej jakości powietrza w województwie śląskim są: emisja z indywidualnego ogrzewania budynków mieszkalnych oraz emisja przemysłowa i liniowa. Pomimo działań podejmowanych w ostatnich latach, nie zanotowano znaczącej poprawy jakości powietrza.

Mapa 4 Obszar strategicznej interwencji – gminy z problemami środowiskowymi w zakresie jakości powietrza.

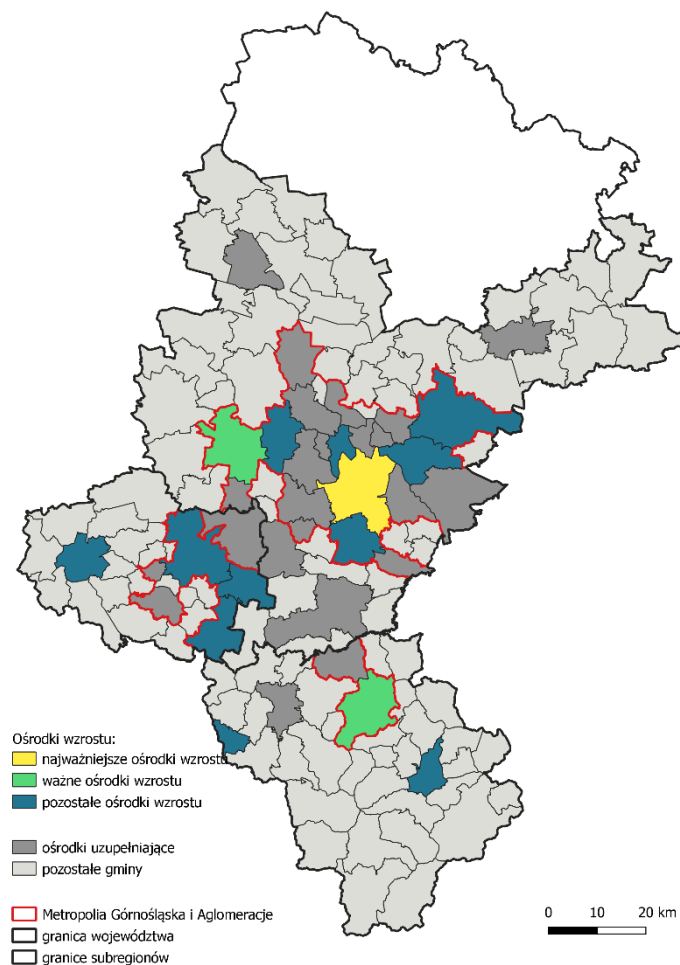

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”.

OSI – ośrodki wzrostu

W kontekście procesów transformacyjnych istotną rolę odgrywają również terytoria o największych potencjałach rozwojowych, które zostały zidentyfikowane w ramach OSI – ośrodki wzrostu. Są to obszary predystynowane do pełnienia wiodących funkcji gospodarczych i społecznych w regionie. Powinny cechować się one nie tylko walorami zorientowanymi do wewnątrz, ale także oddziaływać na otoczenie, przyczyniając się w najwyższym stopniu do rozwoju województwa jako całości oraz wpływając na jego pozycję w kraju i Europie. Niniejsze ośrodki powinny stanowić o sile regionu w przyszłości i jego pozycji konkurencyjnej, a głównym wyzwaniem dla nich będzie podniesienie poziomu innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw, wzmocnienie potencjału i skali oddziaływania oraz pozycji na arenie międzynarodowej ośrodków akademickich oraz sektora B+R, rozwój funkcji metropolitalnych, poprawa jakości środowiska i przestrzeni, tworzenie atrakcyjnych miejsc pracy poprzez rozwój potencjału gospodarczego i zwiększenie poziomu inwestycji.

Mapa 5 Obszar strategicznej interwencji – ośrodki wzrostu.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Podsumowując należy stwierdzić, iż zakres terytorialny wsparcia w ramach TPST będzie obejmował obszar 7-miu podregionów statystycznych NUTS 3 tj. zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa obszar trzech subregionów: centralnego, zachodniego i południowego. W szczególności do udzielenia wsparcia predystynowane będą obszary ujęte w ramach OSI – gminy w transformacji górniczej, jako te obszary, które w najwyższym stopniu są dotknięte konsekwencjami eksploatacji złóż węgla kamiennego, zarówno w wymiarze przestrzennym (występowanie szkód górniczych), jak i w kontekście społecznym (związanym z dużym udziałem zatrudnienia w sektorze górniczym). Dodatkowo możliwe jest różnicowanie wewnętrzne tego obszaru w oparciu o pozostałe OSI wskazane wcześniej. W planowanym wsparciu ważny będzie również typ jednostki osadniczej, gdyż gminy w transformacji górniczej to zarówno duże miasta jak i obszary wiejskie, co będzie różnicowało instrumenty oraz narzędzia wsparcia jak i jego poziom i intensywność.

Wskazana priorytetyzacja wsparcia nie wyklucza szerszej interwencji, realizowanej na całym obszarze 7 podregionów, przy wykorzystaniu dedykowanych, specyficznych kryteriów dla wybranych działań. Pomocniczo przy określaniu wsparcia będą brane pod uwagę gminy tracące funkcje społeczno-gospodarcze, z uwagi na możliwość pogłębienia się marginalizacji tych obszarów na skutek zachodzącego procesu transformacji gospodarczej (znaczną część gmin najbardziej dotkniętych utratą funkcji to obszary, gdzie przemysł, w tym branże powiązane łańcuchem wartości z górnictwem, ma bardzo duże oddziaływanie). Ponadto pomocniczo będą brane pod uwagę również gminy z największymi problemami w zakresie jakości powietrza jako obszary o niskiej jakości życia z uwagi na czynniki środowiskowe. Dodatkowo dedykowanym wsparciem będą objęte gminy, które stanowią „lokomotywy rozwoju” regionu tzw. ośrodki wzrostu, jako te obszary, które mają najwyższy potencjał rozwoju nowych funkcji gospodarczych, umożliwiającą tworzenie i wdrażanie innowacji,

rozwijanie przedsiębiorczości, w tym start-up'ów. Kreowanie nowych miejsc pracy w oparciu o potencjały tych gmin pozwoli na łagodzenie skutków likwidacji kopalń oraz ograniczenia działalności firm sektora okołogórniczego i utrzymanie oraz przede wszystkim kreowanie nowego potencjału gospodarczego regionu. Dodatkowym kryterium warunkującym wsparcie w ramach TPST oprócz podejścia terytorialnego wskazanego powyżej możliwe będzie ukierunkowanie pomocy dla przedsiębiorstw również w oparciu o łańcuchy wartości, pozwalające szerzej uchwycić proces wzajemnych powiązań gospodarczych w sektorze firm okołogórnich. Wstępnie zakłada się, że szersza interwencja wykraczająca poza OSI – gminy w transformacji górniczej będzie realizowana w ramach kierunków dedykowanych wsparciu sektora B+R, edukacji, mobilności oraz firm okołogórnich.

Dopuszcza się również możliwość stosowania wyłączeń terytorialnych z zakresu wsparcia z uwagi na podejmowanie działań inwestycyjnych związanych z lokowaniem nowych kopalni.

Poniżej przedstawiono analizę dla gmin w transformacji górniczej, uwzględniającą kumulację zjawisk zidentyfikowanych w pozostałych OSI oraz planowany harmonogram zamykania kopalń i elektrowni, wyznaczającą terytoria najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami transformacji.

Tabela 3 Gminy w transformacji górniczej ze wskazaniem zakładów przeznaczonych do likwidacji w związku z procesem transformacji górniczej oraz z przyporządkowaniem wybranych OSI tematycznych

GMINA (górnicza)	PODREGION	KOPALNIE I ELEKTROWNIE PRZEZNACZONE DO LIKWIDACJI LUB RESTRUKTURYZACJI		OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI WYZNACZONE W STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA			
		NAZWA	ROK	Gminy tracące funkcje społeczno-gospodarcze wg dynamiki utraty funkcji: znaczna średnia umiarkowana	Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze (KSRR)	Gminy z problemami środowiskowymi w zakresie jakości powietrza: 3 - III obszar problemowy 2 - II obszar problemowy 1 - I obszar problemowy*	Ośrodki wzrostu wg kategorii: najważniejsze ważne pozostałe uzupełniające
WILAMOWICE	bielski					2	
HAŻLACH	bielski					1	
STRUMIEŃ	bielski					2	
ZEBRZYDOWICE	bielski					2	
BESTWINA	bielski					2	
CZECHOWICE-DZIEDZICE	bielski					3	
RADZIONKÓW	bytomski					3	
ZBROSŁAWICE	bytomski					2	
BYTOM	bytomski	KWK Bobrek-Piekary	2040	średnia	TAK	3	uzupełniające
PIEKARY ŚLĄSKIE	bytomski				TAK	3	uzupełniające
KNURÓW	gliwicki			umiarkowana		3	uzupełniające
GIERAŁTOWICE	gliwicki					2	
PILCHOWICE	gliwicki					2	
SOŚNICOWICE	gliwicki					1	
GLIWICE	gliwicki	KWK Sośnica	2029			3	ważne
ZABRZE	gliwicki			znaczna	TAK	3	pozostałe
CHORZÓW	katowicki					3	pozostałe

KATOWICE	katowicki	KWK Wujek (2021 - połączona z KWK Murcki- Staszic)	2039			3	najważniejsze
		KWK Murcki- Staszic	2039				
MYSŁOWICE	katowicki	KWK Mysłowice- Wesoła	2041	znaczna		3	uzupełniająca
RUDA ŚLĄSKA	katowicki	KWK Ruda - Ruch Pokój	2021	znaczna		3	uzupełniająca
		KWK Ruda - Ruch Bielszowice	2034				
		KWK Ruda - Ruch Halemba	2034				
SIEMIANOWICE ŚLĄSKIE	katowicki				TAK	3	uzupełniająca
ŚWIĘTOCHŁOWICE	katowicki			znaczna	TAK	3	uzupełniająca
KORNOWAC	rybnicki					2	
CZERWIONKA- LESZCZYNY	rybnicki					2	uzupełniająca
GASZOWICE	rybnicki					3	
JEJKOWICE	rybnicki					3	
LYSKI	rybnicki					2	
ŚWIERKLANY	rybnicki					3	
PSZÓW	rybnicki					3	
RADLIN	rybnicki	KWK ROW Ruch Marcel	2046			3	
RYDUŁTOWY	rybnicki	KWK ROW Ruch Rydułtowy	2043	znaczna	TAK	3	uzupełniająca
WODZISŁAW ŚLĄSKI	rybnicki					3	uzupełniająca
GODÓW	rybnicki					2	
GORZYCE	rybnicki					2	
LUBOMIA	rybnicki					2	
MARKLOWICE	rybnicki					3	
MSZANA	rybnicki					2	
JASTRZĘBIE-ZDRÓJ	rybnicki			średnia	TAK	3	pozostałe
RYBNIK	rybnicki	KWK ROW Ruch Chwałowice	2049	umiarkowana		3	pozostałe
		KWK ROW Ruch Jankowice	2049				
		Elektrownia Rybnik	2030				
ŻORY	rybnicki			umiarkowana		3	pozostałe
BĘDZIN	sosnowiecki			znaczna		3	uzupełniająca
CZELADŹ	sosnowiecki			znaczna		3	uzupełniająca
WOJKOWICE	sosnowiecki					3	
BOBROWNIKI	sosnowiecki					2	
PSARY	sosnowiecki					2	
DĄBROWA GÓRNICZA	sosnowiecki					3	pozostałe
JAWORZNO	sosnowiecki	ZG Sobieski	2049			3	uzupełniająca

SOSNOWIEC	sosnowiecki			średnia	TAK	3	pozostałe
ŁAZISKA GÓRNE	tyski	KWK Bolesław Śmiały	2028	średnia		3	uzupełniająca
		Elektrownia Łaziska	2028				
MIKOŁÓW	tyski					3	uzupełniająca
ORZESZE	tyski					2	uzupełniająca
ORNONTOWICE	tyski					3	
WYRY	tyski					2	
GOCZAŁKOWICE-ZDRÓJ	tyski					2	
MIEDŹNA	tyski					2	
PAWŁOWICE	tyski					2	
PSZCZYNA	tyski					2	uzupełniająca
SUSZEC	tyski					2	
BIERUŃ	tyski	KWK Piast-Ziemowit Ruch Piast	2035	umiarkowana		3	uzupełniająca
IMIELIN	tyski					2	
ŁĘDZINY	tyski	KWK Piast-Ziemowit Ruch Ziemowit	2037			3	
BOJSZOWY	tyski					2	
CHEŁM ŚLĄSKI	tyski					2	
TYCHY	tyski					3	pozostałe

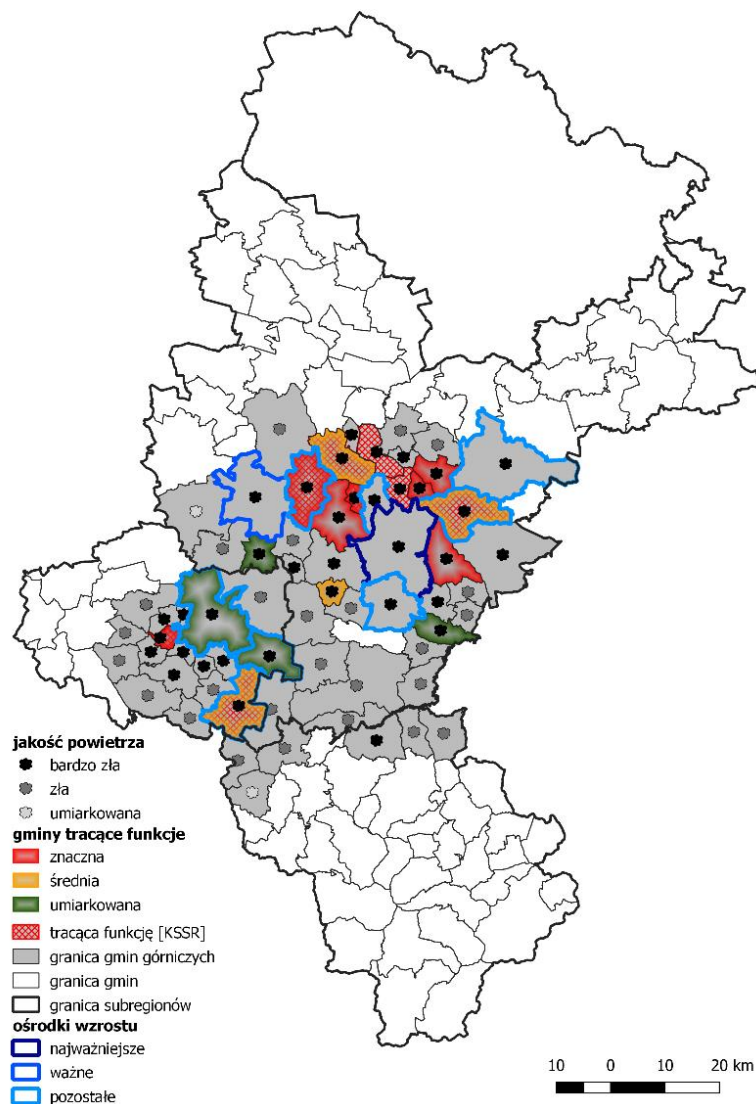
*Metodologia wyznaczenia obszaru problemowego zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”:
I obszar problemowy (gminy na terenie których występuje przekroczenie jednego dowolnego wskaźnika jakości powietrza),

II obszar problemowy (przekroczenie dowolnych dwóch wskaźników)

III obszar problemowy (przekroczenie wszystkich trzech wskaźników).

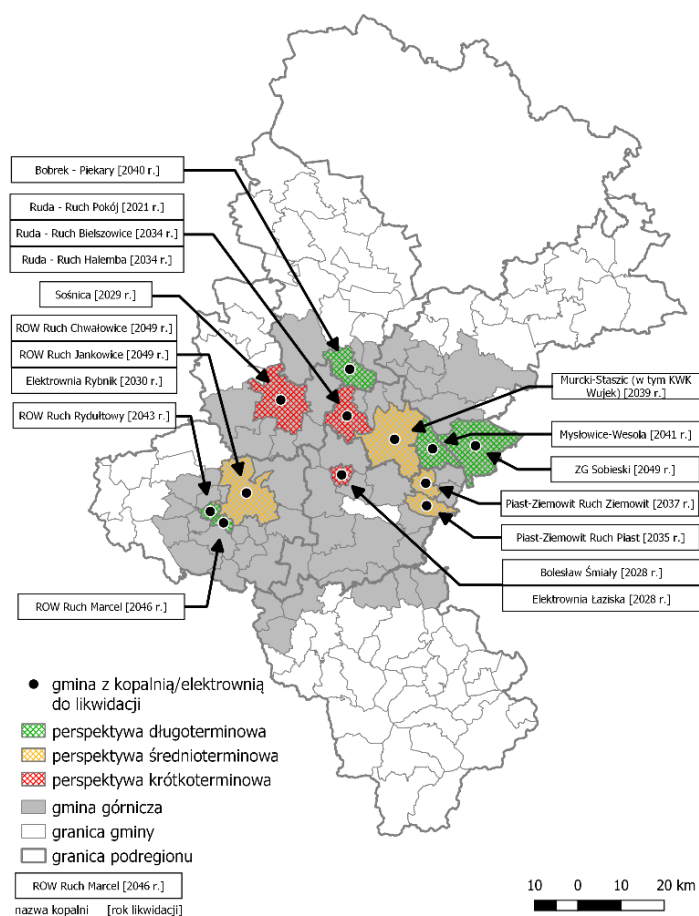
Źródło: opracowanie własne na podstawie Umowy społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego z dnia 28 maja 2021 r. oraz odpowiedzi Ministra Aktywów Państwowych z dnia 11 lutego 2020 skierowanej do Marszałka Sejmu RP Elżbiety Witek, na interpelację posła Marka Krząkały z dnia 2 stycznia 2020 r. nr K9INT1047 w sprawie przyszłości sektora energetycznego w Polsce.

Mapa 6 Kumulacja zjawisk problemowych na obszarze gmin w transformacji górniczej wynikająca ze zlokalizowania zjawisk wynikających z pozostałych OSI.

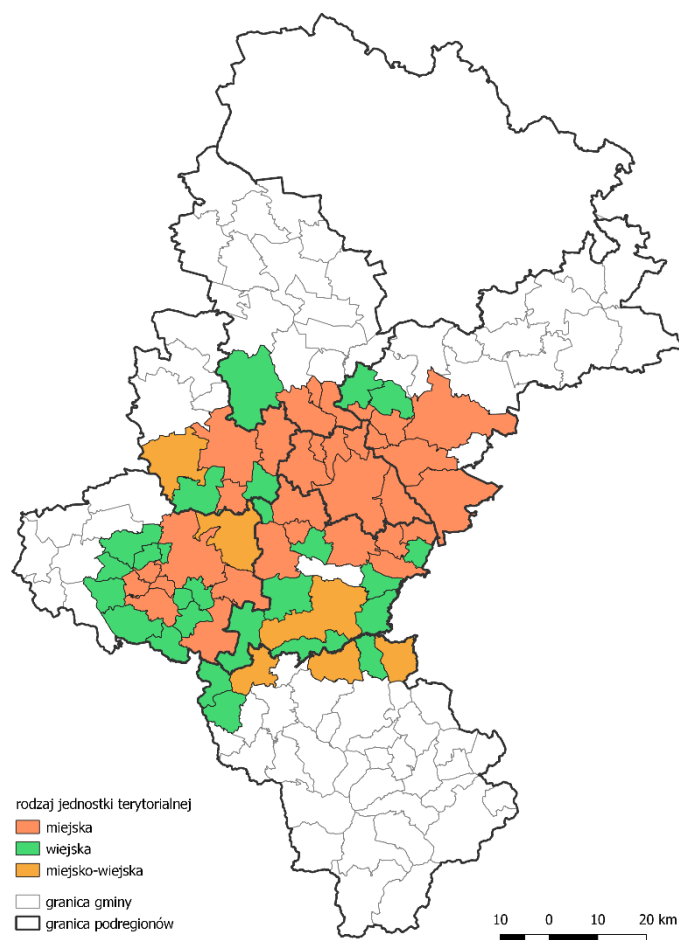
Źródło: opracowanie własne.

Mapa 7 Kopalnie i elektrownie przeznaczone do likwidacji lub restrukturyzacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Umowy społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego z dnia 28 maja 2021 r. oraz odpowiedzi Ministra Aktywów Państwowych z dnia 11 lutego 2020 skierowanej do Marszałka Sejmu RP Elżbiety Witek, na interpelację posła Marka Krząkały z dnia 2 stycznia 2020 r. nr K9INT1047 w sprawie przyszłości sektora energetycznego w Polsce.

Mapa 8 Gminy w transformacji górniczej wg rodzaju jednostki terytorialnej.

Źródło: opracowanie własne.

2. Diagnoza wyzwań związanych z transformacją w przypadku każdego ze wskazanych terytoriów

2.1. Diagnoza skutków gospodarczych, społecznych i terytorialnych transformacji w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050

Podstawa prawna: art. 11 ust. 2 lit. c)

Wskazanie rodzajów działalności gospodarczej i sektorów przemysłu dotkniętych skutkami transformacji, z rozróżnieniem na:

- ✓ Schyłkowe sektory, w przypadku których spodziewane jest zaprzestanie lub znaczne ograniczenie działalności w związku z transformacją, w tym odpowiedni harmonogram;
- ✓ sektory podlegające transformacji, w przypadku których spodziewane jest przekształcenie działalności, procesów i produktów.

W odniesieniu do każdego z tych dwóch rodzajów sektorów:

- ✓ szacunki dotyczące utraty miejsc pracy oraz oczekiwane potrzeby w zakresie przekwalifikowania, z uwzględnieniem prognoz zapotrzebowania na umiejętności;
- ✓ potencjał dywersyfikacji gospodarczej i możliwości rozwoju.

Szczegółowa analiza diagnostyczna, na której bazuje opis poniżej stanowi załącznik nr 2 do dokumentu. W TPST ujęto wyłącznie wnioski oraz kluczowe informacje z punktu widzenia procesu transformacji.

Obszar transformacji obejmuje 7 z 8 podregionów zlokalizowanych w województwie śląskim (co stanowi ¼ powierzchni województwa) a zamieszkuje go 88% ludności województwa. Jest to obszar silnie rozwinięty gospodarczo, w którym od ponad 30 lat zachodzą intensywne procesy restrukturyzacji gospodarczej wpływające na jego potencjał oraz powodujące zmiany społeczne. **Europejski Zielony Ład** zmienił skalę dotychczasowych wyzwań regionu. Dynamizacja procesów sprawiedliwej transformacji w kierunku nowoczesnej, zielonej gospodarki oznacza pojawienie się licznych wyzwań w sferze społecznej i gospodarczej na szeroką skalę.

Duży potencjał gospodarczy obszaru transformacji i trwające procesy restrukturyzacyjne nie zmieniły dotychczasowej struktury gospodarki, która wciąż charakteryzuje się **znacznym udziałem sektora wydobywczego oraz wysokim uzależnieniem lokalnych rynków pracy od przemysłów tradycyjnych**. Przemysłowe dziedzictwo przyczynia się do obniżającej się konkurencyjności struktury gospodarczej, przejawiającej się w **spadku udziału w krajowym PKB** (z 13,7% w 2004 r. do 12,3% w 2018 r.) oraz zmniejszającym się udziale w krajowej produkcji sprzedanej przemysłu. Umiędzynarodowienie gospodarki jest wciąż na niskim poziomie ze względu na niewystarczającą innowacyjność przedsiębiorstw. Struktura rodzajowa handlu międzynarodowego potwierdza **znaczącą rolę przemysłu motoryzacyjnego (28,83% wartości eksportu I-IX 2020 r.) oraz hutnictwa i przemysłu metalurgicznego (6,48% wartości eksportu I-IX 2020 r.)**². Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w województwie śląskim w 2019 r. wyniosło 793,3 tys. osób (12,4% przeciętnej liczby zatrudnionych w kraju), co plasowało region na 2. miejscu w kraju, przy czym równocześnie zaobserwowano nadal wysoki udział pracujących w przemyśle (w 2019 r. udział wyniósł 38,3% i był wyższy od wyniku dla całego kraju o 6,2 pp.). Niezbędne jest zwiększenie udziału środków przeznaczanych na działalność innowacyjną i badawczo-rozwojową w regionie. W województwie śląskim w 2019 roku nakłady na działalność B+R w przeliczeniu na 1 mieszkańca osiągnęły 544,1 zł (6. miejsce wśród regionów), co jest wartością o 244,8 zł niższą od średniej dla kraju (788,9 zł). Istotne będzie w związku z powyższym dążenie do optymalizacji przepływów finansowych w przedsiębiorstwach umożliwiające skierowanie większego strumienia środków na działania badawcze i proinnowacyjne. Dla osiągnięcia celów klimatycznych kluczowy będzie proces dywersyfikacji gospodarki, unowocześnienia procesów produkcji i tworzenia nowych firm w obszarach specjalizacji technologicznych regionu oraz podniesienie jej poziomu innowacyjności. Skutki działań podejmowanych w procesie sprawiedliwej transformacji regionu będą odczuwalne zarówno w sektorze wydobywczym (sektor schyłkowy) jak również w sektorach przemysłu charakteryzujących się wysoką emisyjnością i energochłonnością procesów produkcyjnych, takich jak paliwowy, energetyczny, metalurgiczny, mineralny, chemiczny (sektory podlegające transformacji).

Ponadto znaczącym problemem regionalnego rynku pracy jest **niska aktywność zawodowa mieszkańców** w tym wśród kobiet (w 2019 r. liczba biernych zawodowo w regionie wyniosła 1 707 tys. osób, co stanowiło drugą pozycję po województwie mazowieckim - 1 726 tys. osób) oraz **duże zróżnicowanie terytorialne bezrobocia**. Najwyższy poziom bezrobocia w lutym 2021 r. odnotowano w Bytomiu (10,4%). Stopa bezrobocia poniżej 3% utrzymuje się nadal w powiecie bieruńsko-lędzińskim (2,9%), Bielsku-Białej (2,7%) oraz w Katowicach (1,8%). **Długotrwale bezrobotni** w końcu lutego 2021 r. stanowili 42,7% ogółu zarejestrowanych. Udział bezrobotnych niepełnosprawnych wśród ogółu zaewidencjonowanych wyniósł 5,8%. Na koniec lutego 2021 r. 23,9% zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby poniżej 30 roku życia, natomiast 26,4% osoby powyżej 50 roku życia. W populacji bezrobotnych województwa śląskiego przeważają kobiety, które w lutym 2021r. stanowiły 54,7% ogółu zarejestrowanych. Zarówno niezadawalająca dynamika rozwoju gospodarczego jak i najniższy w

² Województwo śląskie - kierunek: eksport. Raport końcowy (wersja robocza) PWC, marzec 2021 r.

kraju współczynnik aktywności ekonomicznej ludności jest istotną przeszkodą w budowaniu nowoczesnej gospodarki oraz przyspieszeniu procesu odchodzenia od węgla i osiągnięcia celów związanych z neutralnością klimatyczną.

Na kształt rynku pracy ma wpływ także **ujemne saldo migracji oraz związane z tym silne procesy depopulacyjne i starzenia się społeczeństwa**. Odptyw kapitału ludzkiego zwłaszcza osób mobilnych (wiekowo i kompetencyjnie) oraz kapitału intelektualnego, w postaci innowacyjnych start-upów, inwestorów i koncepcji biznesowych do innych regionów i krajów, jest zjawiskiem obserwowanym od dłuższego czasu. **Zgodnie z prognozami GUS do 2050 roku liczba ludności w województwie śląskim względem roku 2018 zmniejszy się o 18,8%, czyli o ponad 850 tys. osób. Wielkość ta analizowana w wartościach bezwzględnych jest najwyższa w kraju.** W nadchodzących latach znacznie ograniczony zostanie popyt na siłę roboczą wykonującą proste, powtarzalne prace, a na znaczeniu bardzo zyskają zawody wymagające wyższych, bardziej specjalistycznych umiejętności i charakteryzujące się wysokim stopniem kreatywności. Nowe umiejętności będą poszukiwane dla zapewnienia kadr m.in. dla zastępującego tradycyjne branże przemysłu 4.0, ICT, medycyny, energetyki, przemysłów związanych z gospodarką cyrkularną czy przemysłu lotniczego. Dlatego też niezbędne jest zwiększenie udziału środków przeznaczanych na działalność innowacyjną i badawczo-rozwojową w regionie oraz rozwój automatyzacji w przemyśle przy jednoczesnym wsparciu pracowników w dostosowaniu do nowych wymogów rynku pracy.

Edukacja, w tym przede wszystkim dotycząca kształcenia zawodowego, bezpośrednio rzutuje na przygotowanie młodych osób do podjęcia pracy. Często **wskazuje się na niedostosowanie oferty edukacyjnej do zmieniających się warunków i potrzeb rynku pracy**, a osiągnięcie celów klimatycznych będzie wymagało ściślejszego powiązania edukacji z wymogami nowej gospodarki. Istotna będzie w tym zakresie współpraca placówek edukacyjnych z pracodawcami oraz ciągły proces monitorowania zapotrzebowania na nowe zawody. Zauważa się pozytywny trend związany ze wzrostem zainteresowania kształceniem zawodowym. Problemem w tym zakresie może być z kolei fakt starzenia się kadry nauczycielskiej. Skuteczność procesu przekształcania zawodowego i kształcenia nowych kadr zależeć będzie w dużej mierze od warunków w jakich się odbywa, stąd istotnym zagadnieniem jest jakość wyposażenia i infrastruktury placówek edukacyjnych, która również wymaga doinwestowania. W kontekście nasilających się procesów migracyjnych istotnym jest zapewnienie wysokiej jakości kształcenia, które pozwoli na zatrzymanie w regionie wykwalifikowanej kadry, która znajdzie zatrudnienie w nowych, rozwijanych branżach. Wysokiej jakości kadry pozwolą na skuteczne przeprowadzenie procesu transformacji.

Rozwój innowacji i technologii wymaga sprawnie funkcjonującego szkolnictwa wyższego zarówno w kwestii proponowanych kierunków kształcenia, np. zamawianych kierunków, jak również podniesienia jakości bazy i infrastruktury szkół wyższych, która zapewni możliwość kształcenia na najwyższym poziomie. Całość działań w tym obszarze zapewni nie tylko wysokiej jakości kapitał ludzki dla rozwijającej się gospodarki, ale również wzrost konkurencyjności ośrodków akademickich w skali krajowej i europejskiej. Województwo śląskie jest jednym z ważniejszych w kraju ośrodków naukowych i akademickich. Uczelnie wyższe stanowią 8,5% wszystkich szkół wyższych w Polsce i kształciły w 2019 r. 9,5% studentów. Nadal jednak współczynnik osób studiujących względem liczby mieszkańców jest znacząco niższy od analogicznego wskaźnika dla kraju i stawia województwo na 9. pozycji. Dodatkowo należy wskazać, że udział ludności w wieku 15-64 lata z wykształceniem wyższym w odniesieniu do ogólnej liczby ludności w tym wieku był poniżej średniej krajowej (odpowiednio: 27,5% i 28,2% dla kraju) i stanowił dopiero siódmą pozycję w kraju.

Województwo śląskie jest **najbardziej zależnym od węgla regionem w Polsce i Unii Europejskiej, o największej liczbie zatrudnionych w górnictwie** (ok. 74 tys. osób, dane za 2019 r., Raport IBS). Sytuacja ta jest największym wyzwaniem związanym z procesem sprawiedliwej transformacji. Miejsca pracy w górnictwie charakteryzują się dużą koncentracją geograficzną. W zdecydowanej większości są to gminy zlokalizowane na obszarze Aglomeracji Rybnickiej i jej otoczenia, Metropolii Górnośląskiej oraz przy granicy z województwem małopolskim. Są to duże

skupiska miast średniej wielkości, w regionie najsilniej zurbanizowanym i najgęściej zaludnionym w kraju. Kopalnie i inne zakłady związane z przemysłem węglowym zlokalizowane są w bliskim sąsiedztwie centrów miast oraz bezpośrednio przy osiedlach mieszkaniowych.

Oprócz samego sektora górnictwa ważny jest również aspekt otoczenia rynkowego i przedsiębiorstw związanych z tą branżą. Przede wszystkim są to podmioty bezpośrednio związane z górnictwem, które są dostawcami dla sektora tj. przedsiębiorstwa produkujące i dostarczające maszyny i urządzenia górnicze, a także wyspecjalizowane usługi wspomagające górnictwo. Kolejną grupę stanowią bezpośredni odbiorcy wyrobów węglowych, dla których jest on podstawowym surowcem wykorzystywanym w elektrowniach, elektrociepłowniach i koksowniach. Ostatnią grupę stanowią dostawcy, którzy są pośrednio związani z branżą, a ich usługi i produkty mogą być kierowane także do innych branż, np. usługi transportowe lub producenci niewyspecjalizowanych maszyn, urządzeń i materiałów. Firmy te i instytucje z otoczenia górnictwa odczuwają bezpośrednio restrukturyzację branży i trudną sytuację spółek węglowych. Według ekspertyzy przygotowanej przez Uniwersytet Ekonomiczny dla Górniczej Izby Przemysłowo-Handlowej liczba pracowników powiązanych bezpośrednio z branżą górniczą wynosi 120 tys. osób. Zbliżone szacunki przedstawia IBS, z którego badań wynika, że na jedno miejsce w górnictwie węgla kamiennego w Polsce przypada co najmniej 1,16-1,35 miejsca pracy w innych sektorach gospodarki, co daje 96,3-112 tysięcy osób zatrudnionych w branżach powiązanych bezpośrednio z górnictwem. Zakłada się, że przewidywana skala osób zależnych od funkcjonowania kopalni może być znacznie wyższa, jeżeli weźmiemy pod uwagę wpływ pośredni na przedsiębiorstwa handlowo-usługowe czy rodziny pracowników. Szacunki ujmujące ten aspekt według samorządu gospodarczego mogą wynieść nawet 400 tys. osób.

Opierając się na powyższej analizie oraz na przyjętym harmonogramie zamykania kopalń należy założyć, iż do roku 2030 w związku z likwidacją zatrudnienia w sektorze górniczym konieczne będzie zapewnienie prawie 20 tys. nowych miejsc pracy, w tym prawie 15 tys. dla osób pracujących w firmach okołogórniczych (obliczenia własne na podstawie danych projektu KPST, umowy społecznej oraz ekspertyzy opracowanej na potrzeby GIPH). Natomiast w latach 2030-2049 skala likwidacji miejsc pracy będzie znacznie wyższa ok. 145 tys. osób, w tym 105 tys. w sektorze okołogórniczym. Oznacza to, iż w najbliższych 9 latach trzeba również stworzyć podwaliny dla nowoczesnej i dynamicznie rozwijającej się gospodarki pozwalające na zmierzenie się z kolejną, znacznie większą falą likwidacji miejsc pracy w związku z dochodzeniem do niskoemisyjnej gospodarki. Bardzo ważnym problemem dla obszaru podregionów górniczych jest także nakładanie się trwających do dziś negatywnych skutków społecznych i przestrzennych powstałych w skutek pierwszej fali transformacji gospodarczej regionu z lat 90-tych i późniejszych na kolejne działania transformacyjne, z którymi będzie musiała zmierzyć się społeczność regionu w horyzoncie roku 2030 oraz 2049. W tym kontekście ważna jest idea budowania **konsensusu społecznego** dla prowadzenia działań transformacyjnych oraz **monitorowania zjawisk społecznych**, by uniknąć błędów popełnianych na początku transformacji regionu w latach 90tych XX wieku. Działania transformacyjne muszą obejmować również sferę społeczną by **uniknąć wyłączenia** pewnych grup społecznych - najbardziej wrażliwych na skutki transformacji.

Na wskazane wyzwania transformacyjne dodatkowo nałożą się niekorzystne trendy demograficzne regionu oraz negatywne konsekwencje kryzysu gospodarczego wywołanego pandemią. **Należy bowiem podkreślić, że na skutek pandemii Covid-19 pogorszyła się sytuacja polskich przedsiębiorstw, co doprowadzi do dalszych zwolnień pracowników różnych sektorów, w tym również zwolnień grupowych.**

Duże uzależnienie od węgla jako surowca zauważa się także w obszarze wytwarzania energii. Głównym źródłem energii elektrycznej nadal pozostaje węgiel kamienny, natomiast **udział produkcji energii ze źródeł odnawialnych jest nieznaczny** (4,4% - jeden z najniższych odsetków w kraju). Dodatkowo należy zaznaczyć, że system energetyczny w najbliższych latach będzie wymagał dużych nakładów inwestycyjnych, gdyż opiera się na przestarzałych dużych blokach energetycznych zarządzanych centralnie. Podobnie jak w przypadku produkcji energii elektrycznej **podstawowym źródłem ciepła jest także węgiel kamienny** (75,4% produkcji ogółem). Udział

produkcji ciepła ze źródeł odnawialnych wyniósł zaledwie 2,8%. Osiąganie celów klimatycznych będzie wiązało się z koniecznością przebudowy sektora energetycznego w kierunku alternatywnych i odnawialnych źródeł energii. Ponadto region charakteryzuje się **największym zużyciem węgla kamiennego w gospodarstwach domowych**, który stanowi najtańsze źródło pozyskiwania ciepła do ogrzewania domów. Jednocześnie wykorzystanie węgla kamiennego w gospodarstwach domowych ma negatywny wpływ na jakość powietrza w regionie. Źródła powierzchniowe, czyli komunalno-bytowe, będące „producentami” tzw. niskiej emisji, miały w 2019 roku największy udział w emisji zanieczyszczeń pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5 i benzo(a)pirenu (BaP). Należy także zauważyć, że mimo podejmowanych działań nadal pozostaje wiele budynków niespełniających standardów energetycznych i korzystających z przestarzałych (pozaklasowych) kotłów węglowych. Zaplanowane dalsze przechodzenie gospodarstw domowych na nisko lub zeroemisyjne źródła ciepła może powodować obok skutków pozytywnych, związanych z poprawą jakości powietrza, również nasilenie się zjawiska ubóstwa energetycznego. Problem ten dostrzegła również Komisja Europejska, która w Zaleceniu z dnia 14 października 2020 roku wskazała na konieczność wykorzystania potencjału finansowego środków UE w celu zwalczania ubóstwa energetycznego poprzez zapewnienie dostępu do wsparcia dla grup społecznych w trudnej sytuacji. Wyzwaniem będzie również zmiana w kierunku podniesienia efektywności energetycznej budynków mieszkalnych z uwagi na znaczny udział starej zabudowy w zasobie mieszkaniowym ogółem. Od 1 stycznia 2022 roku w województwie śląskim obowiązuje zakaz użytkowania kotłów pozaklasowych na paliwa stałe (zgodnie z uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 7 kwietnia 2017 roku).

Województwo śląskie charakteryzuje się dużą ilością wytwarzanych i nagromadzonych odpadów, w tym **największą ilością wytworzonych odpadów przemysłowych** (w 2018 r. stanowiły one prawie 1/4 takich odpadów w kraju), co w istotnym stopniu ma negatywny wpływ na jakość wód, gleb oraz powietrza atmosferycznego, co z kolei skutkuje pogarszającą się jakością życia mieszkańców regionu. Najwięcej odpadów przemysłowych wytworzonych w województwie śląskim powstało przy płukaniu i oczyszczaniu kopalni (68,5%). Z ogólnej ilości odpadów przemysłowych wytworzonych w regionie zaledwie 7,6% poddano odzyskowi, a 0,4% unieszkodliwiono. Szczególnym problemem są odpady wydobywcze. W sumie w Polsce funkcjonują 153 hałdy, zwałowiska lub tzw. stawy osadowe, na których składowane są odpady wydobywcze, czyli przede wszystkim skała wydobyta wraz z węglem. Najwięcej tego typu miejsc zlokalizowanych jest w województwie śląskim (aż 138). Odpady wydobywcze zarówno w fazie eksploatacji, jak i po upływie okresu ich użytkowania, powodują zagrożenia środowiskowe: zanieczyszczenia gleby, wód podziemnych i powierzchniowych w rejonie składowania oraz powietrza. Jednym ze skutków ubocznych eksploatacji węgla kamiennego jest także **zanieczyszczenie wód powierzchniowych oddziałujące negatywnie na środowisko naturalne i zaburzenia gospodarki wodnej**, wpływające na zmiany w funkcjonowaniu systemu ekologicznego, a jednocześnie negatywnie oddziałując na zdrowie ludzi. Wyzwaniem dla regionu będzie więc ograniczanie poziomu zanieczyszczeń wód oraz podniesienie poziomu retencji.

Województwo śląskie charakteryzuje się **największym w kraju odsetkiem terenów zdegradowanych i zdewastowanych** wymagających rekultywacji i rewitalizacji. Szczególnie dużym wyzwaniem są tzw. tereny górnicze i pogórnice. W ramach realizacji projektu *Rozbudowa systemu zarządzania terenami pogórnicyzmi na terenie województwa śląskiego* w latach 2020 – 2022 prowadzona jest inwentaryzacja terenów pogórnicyznych. Wstępne wyniki wykazały, że na obszarze transformacji tereny pogórnicyzne obejmują 4 891,38 ha powierzchni. Należy jednak uzupełnić, że są to wyniki jeszcze niepełne, a zgodnie z szacunkami do tej pory udało się zidentyfikować około 80% wskazanych terenów.

Tereny górnicze wyznaczają zasięg i skalę możliwych negatywnych oddziaływań działalności górniczej na infrastrukturę techniczną i środowisko poprzez występowanie rozległych szkód górniczych, na terenach, gdzie funkcjonowały lub wciąż działają kopalnie. **Zlikwidowane przedsiębiorstwa negatywnie oddziałują na atrakcyjność gospodarczą i życiową wielu obszarów pogórnicyznych – podnoszą koszty utrzymania infrastruktury, obniżają jakość życia mieszkańców.** Skutki zaniechanej działalności przemysłowej (brownfield) szczególnie negatywnie oddziałują, jeśli zlokalizowane są w centrach miast – obniżają ich atrakcyjność zarówno w sensie

gospodarczym jak i mieszkaniowym. Ponadto **samorządy lokalne, na terenie których likwidowane będą kopalnie węgla kamiennego odnotują kilkunastoprocentowe spadki istotnych pozycji dochodowych swoich budżetów**, jakimi są udział w PIT oraz podatek od nieruchomości i opłata eksploatacyjna. Negatywny wpływ na budżety lokalne wynikać będzie także z problemów w firmach okołogórniczych. Z jednej strony bowiem będzie malała strona dochodowa budżetów (daniny w tym z tytułu PIT i CIT), natomiast z drugiej będą zwiększały się obciążenia wydatkami na likwidację negatywnych skutków społecznych zaniechania działalności górniczej (więcej w Załączniku: Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji w punkcie dot. firm okołogórniczych).

Koncentracja obszarów silnie zurbanizowanych w centralnej części województwa oraz silne powiązania gospodarcze subregionalne w szczególności między metropolią a aglomeracjami powodują **duże natężenie ruchu samochodowego**. Średni dobowy ruch roczny (SDRR) pojazdów silnikowych na drogach krajowych w regionie był prawie dwukrotnie wyższy od średniej krajowej. Należy przy tym zwrócić uwagę, że w 2018 roku transport i gospodarka magazynowa odpowiadały w Polsce za ponad **11% emisji dwutlenku węgla** (bez emisji z biomasy), a poziom emisji CO₂ w sektorze w latach 2015-2018 wrastał dużo szybciej (o 45,7%) niż w pozostałych rodzajach działalności przemysłu ogółem (10%). Województwo śląskie charakteryzuje się **niską intensywnością przewozów komunikacją miejską** oraz spadającą wartością liczby przewożonych pasażerów na przestrzeni ostatnich lat. Poprawa jakości i dostępności transportu lokalnego i ponadlokalnego ma na celu wsparcie procesów transformacyjnych w kierunku wygenerowania lepszych połączeń komunikacyjnych z miejsc, gdzie będą likwidowane miejsca pracy (w tym np. gmin wiejskich, gdzie nie dociera transport miejski), do miejsc, gdzie tworzone będą nowe miejsca pracy. Ma na celu także wzmocnienie połączeń w ramach obszarów funkcjonalnych w tym ośrodków metropolitalnego i aglomeracyjnych, tak aby zapewnić lepszą dostępność w zakresie transportu publicznego i infrastruktury zeroemisyjnej ośrodkom węzłowym - kluczowym z punktu widzenia niwelowania luki na rynku pracy powstałej w wyniku procesów transformacji.

Problemy społeczne, gospodarcze i przestrzenne związane z restrukturyzacją górnictwa węgla kamiennego od lat 90-tych są dużym obciążeniem dla samorządów na terenie, których prowadzona jest działalność wydobywcza. Szkody górnicze, degradacja terenu i zabudowy związana z dawną lub obecną eksploatacją przekłada się również na **postrzeganie regionu jako obszaru problemowego i nieatrakcyjnego do zamieszkania**. Postępująca urbanizacja, degradacja środowiska naturalnego oraz tempo zmian gospodarczych skutkujące przyspieszeniem życia społecznego oraz wzrost presji i napięcia psychicznego są przyczyną chorób cywilizacyjnych. Jednocześnie postęp technologiczny przyczynił się do zmiany stylu życia, sprzyjającego siedzącemu trybowi życia, spadkowi aktywności fizycznej i obniżeniu jakości diety. Najmocniej odcisnęły swoje piętno choroby układu krążenia oraz nowotwory, które w województwie śląskim odpowiadały w 2019 roku za blisko 70% zgonów. Od 2010 r. utrzymuje się w województwie śląskim tendencja wzrostowa liczby osób podejmujących leczenie w jednostkach psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej. Analiza liczby osób leczonych w 2019 roku z podziałem na kategorie wiekowe wykazała, że najczęściej pacjentami były osoby z przedziału 30-64 lata (61,1%). W województwie śląskim w 2019 roku zarejestrowano 297 przypadków chorób zawodowych - więcej przypadków zarejestrowano jedynie w województwie dolnośląskim, a ludniejsze województwo mazowieckie zanotowało 35 przypadków mniej. Na tle pozostałych regionów województwo śląskie najmocniej wybija się pod względem ilości rejestrowanych przypadków związanych z pylicą płuc oraz ubytkiem słuchu, które to choroby mają powiązanie z wciąż silnym przemysłowym charakterem regionu. W zakładach i ośrodkach udzielających świadczeń rehabilitacyjnych w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej było łącznie w regionie 1 018 miejsc, z których skorzystało 21 238 pacjentów. Wśród tego rodzaju placówek nie było w ogóle miejsc w ramach zakładów i ośrodków rehabilitacji pulmonologicznej oraz pulmonologicznej dziennej, a także rehabilitacji neurologicznej. Region charakteryzuje się wyższą dostępnością łóżek, lecz i także silniejszym ich wykorzystaniem niż w Polsce. W ramach opieki szpitalnej oddziały rehabilitacyjne dysponowały w 2019 roku w województwie śląskim 3 381 łóżkami, co odpowiadało wskaźnikowi 7,5 łóżka przypadającego na 10 tys. mieszkańców i przewyższało poziom kraju (4,7 łóżka w Polsce).

Liczba osób leczonych na 10 tys. mieszkańców wynosiła 94,9 osób i także była zdecydowanie wyższa niż w całym kraju (57,5 leczonych). Z kolei liczba osób leczonych przypadających na 1 łóżko wyniosła w regionie 12,7 osoby i była nieznacznie wyższa niż w całym kraju (12,3). Osoby zamieszkałe na obszarze transformacji narażone są więc nie tylko na globalne zagrożenia związane z chorobami cywilizacyjnymi, ale także wynikające ze złej jakości powietrza oraz wysokiego poziomu zatrudnienia w przemyśle ciężkim. Aby efektywnie przeprowadzić proces transformacji należy więc mitygować skutki ciężkich warunków pracy i zamieszkania ludności na obszarze transformacji poprzez wsparcie w zakresie ochrony zdrowia w szczególności profilaktyki i rehabilitacji.

Zmiana struktury gospodarczej województwa do tej pory opartej na sektorach tradycyjnych będzie wymagała tworzenia nowych miejsc pracy w branżach związanych z zieloną i innowacyjną gospodarką, kierując się również wynikami opracowywanej corocznie prognozy zapotrzebowania na pracowników³. Wyzwaniem będzie więc stworzenie nowych łańcuchów wartości, które zastąpią dotychczasowe powiązania w branży górniczej i okołogórniczej i przyczynią się do rozwoju gospodarki w nowych obszarach nie związanych z przemysłami tradycyjnymi. Tworzenie nowych miejsc pracy będzie się odbywać w oparciu o endogenny potencjał gospodarczy i naukowo-badawczy w zidentyfikowanych w Programie Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030 obszarach technologicznych, w tym m.in. sektorach zielonej gospodarki. Zielona gospodarka w województwie śląskim to ponad 51 tys. podmiotów według danych REGON (stan na koniec czerwca 2020 r.) i ponad połowa powiązanych tematycznie akredytowanych i aktywnych laboratoriów badawczych. Branżami szybko rozwijającymi się w obszarze transformacji oraz o podobnych wymaganiach względem kwalifikacji zawodowych, które będą w stanie przyjąć pracowników odchodzących z branży górniczej będą przedsiębiorstwa z takich sektorów jak m.in. transport, logistyka i budownictwo. W 2020 roku w województwie śląskim widoczne było znaczne ożywienie w branży budowlanej. Notowano rekordowe wskaźniki związane z liczbą nowych mieszkań (przyrost o 30,7% w stosunku do roku wcześniejszego), czy też liczbą wydawanych zezwoleń na budowę, która była o 17,9% wyższa niż rok wcześniej. Liczba osób pracujących w sektorze transport i gospodarka magazynowa znacząco wzrosła (43,3%) w okresie ostatnich 8 lat, w 2019 roku osiągając wartość blisko 77 tys. osób (3. pozycja w kraju; 6,6% ogółu zatrudnionych w regionie). Zgodnie z szacunkami IBS potencjał tworzenia nowych miejsc pracy w perspektywie 2030 r. w tych sektorach wyniesie od 21-37 tys. miejsc pracy. Szersza analiza dotycząca alternatywnych sektorów została wskazana w Załączniku do Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego, pt. Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji w rozdziałach poświęconych obszarowi gospodarczemu. Wsparcie rozwoju firm we wskazanych branżach zostało uwzględnione w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie.

Skala zmian do 2050r. na obszarze transformacji to poziom co najmniej 160 tys. nowych miejsc pracy w związku z likwidacją sektora górniczego, zmiana profilów kształcenia, konieczność przekwalifikowania tysięcy pracowników, zatrzymanie odpływu najbardziej wykształconych i kreatywnych mieszkańców. Wyzwania klimatyczne będą również generowały konieczność zmian w procesach technologicznych firm wysokoemisyjnych i energochłonnych (sektory podlegające transformacji), w których zatrudnionych jest obecnie ok. 139 tys. osób, jak również zmiany w sektorze energetycznym opartym głównie na węglu kamiennym. Zmiana struktury bilansu energetycznego regionu prowadząca do obniżenia udziału węgla kamiennego to konieczność poniesienia ogromnych nakładów na rozwój OZE, mając na uwadze równocześnie konieczność zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego dla najbardziej uprzemysłowionego województwa w kraju. Podejmowanie działań związanych z redukcją „niskiej emisji” to także wyzwanie związane z przeciwdziałaniem występowaniu zjawiska ubóstwa energetycznego. Odchodzenie od górnictwa to także konieczność rozwiązania problemu terenów

³ „Barometr zawodów. Prognoza zapotrzebowania na pracowników”, opracowanie przeprowadzane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju, Pracy i Technologii.

przemysłowych zarówno tych już istniejących, powstałych w pierwszej fazie transformacji, jak i tych które pojawią się w wyniku likwidacji zakładów górniczych oraz rewitalizacja zdegradowanej tkanki miejskiej. Wyzwaniem będzie zapewnienie wysokiej jakości życia w regionie pogórnym, co będzie wymagało przeciwdziałania zapaści gospodarczej, zapewnienia atrakcyjnych miejsc pracy, radykalnej poprawy jakości środowiska i wyznaczenia nowych kierunków rozwoju, które pozwolą z nadzieją patrzeć w przyszłość obecnym i przyszłym mieszkańcom, którzy nie będą musieli realizować swoich marzeń poza województwem.

2.2. Potrzeby i cele w zakresie rozwoju do 2030 r. służącego osiągnięciu neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do 2050 r.

Podstawa prawna: art. 11 ust. 2 lit. d

- Potrzeby rozwojowe odpowiadające na wyzwania związane z transformacją;

- Cele i rezultaty, których osiągnięcie jest oczekiwane dzięki wdrożeniu priorytetu FST, w tym oczekiwany wkład pod względem tworzenia i utrzymania miejsc pracy.

Sformułowane poniżej wyzwania i odpowiadające im cele sprawiedliwej transformacji wynikają ze zidentyfikowanych problemów przedstawionych we wcześniejszej części Planu. Logikę interwencji pokazującą szerszą strukturę powiązań przyczynowo-skutkowych zawarto w załączonej do TPST matrycy przedstawiającej układ problemów, wyzwań i celów operacyjnych (załącznik nr 3).

Założono, iż celem głównym TPST jest:

Sprawiedliwa i efektywna transformacja podregionów górniczych w kierunku zielonej, cyfrowej gospodarki, zapewniająca wysoką jakość życia mieszkańców w czystym środowisku.

Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację wskazanych poniżej szczegółowych celów operacyjnych, odpowiadających na kluczowe wyzwania rozwojowe podregionów pogrupowanych w trzy obszary tematyczne: gospodarka, środowisko i społeczeństwo. Ustalenia strategiczne przedstawiono w następującej sekwencji: wyzwanie - cel operacyjny – rezultaty.

OBSZAR GOSPODARKA

Wyzwanie: Budowa pozycji wiodącego ośrodka w obszarze innowacyjnego i wysokotechnologicznego przemysłu

Cel operacyjny: Innowacyjna i niskoemisyjna gospodarka podregionów górniczych

Rezultaty:

- Zwiększenie potencjału badawczo-rozwojowego i wdrożeniowego oraz instytucji otoczenia biznesu

-
- Wyższy poziom innowacyjności przedsiębiorstw.
 - Zwiększenie potencjału wysokich technologii w kierunku neutralności klimatycznej.

Wyzwanie: Przekierowanie gospodarki podregionów górniczych na ścieżkę zielonego, zasobooszczędnego, energooszczędnego i cyfrowego wzrostu

Cel operacyjny: Zdywersyfikowana oraz zasobo- i energooszczędna gospodarka podregionów górniczych

Rezultaty:

- Dywersyfikacja działalności firm z branży górniczej i okołogórniczej.
- Zwiększenie poziomu cyfryzacji i automatyzacji.
- Ograniczenie zużycia energii, surowców pierwotnych oraz zwiększenie udziału czystych technologii w procesach produkcyjnych w celu znaczącej redukcji masy odpadów lub zapobiegania ich powstawaniu.

Wyzwanie: Wzmocnienie potencjału lokalnej przedsiębiorczości i kreatywności na rzecz tworzenia alternatywnych miejsc pracy w podregionach górniczych

Cel operacyjny: Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych

Rezultaty:

- Zwiększenie zatrudnienia poprzez tworzenie nowych miejsc pracy w szczególności w sektorach alternatywnych dla górnictwa i energetyki konwencjonalnej.
- Wzrost liczby nowych firm.
- Większy dostęp do wsparcia doradczego i finansowego na podejmowanie działalności gospodarczej.
- Zwiększenie potencjału innowacyjnego firm oraz kompetencji osób w nich pracujących.
- Podniesienie atrakcyjności turystycznej i gospodarczej.
- Rozwój przedsiębiorstw z branży kreatywnej.
- Wzrost umiędzynarodowienia działalności firm.

OBSZAR ŚRODOWISKO

Wyzwanie: Regionalna transformacja energetyczna w oparciu o potencjały, zasoby i inicjatywy podregionów górniczych

Cel operacyjny: Zbilansowana energetyka podregionów górniczych oparta o alternatywne źródła energii

Rezultaty:

- Zwiększenie produkcji energii ze źródeł odnawialnych.
- Rozwój energetyki rozproszonej z OZE w kontekście infrastrukturalnym i organizacyjnym.
- Zmniejszenie powierzchni terenów przemysłowych w tym pogórnich w wyniku budowy instalacji OZE.

Wyzwanie: Przywrócenie terenów przemysłowych (w tym pogórnicych) do obiegu społecznego, gospodarczego i środowiskowego w podregionach górniczych

Cel operacyjny: Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne

Rezultaty:

- Zniwelowanie skutków działalności przemysłowej, w tym górniczej na środowisko, poprawa wskaźników różnorodności biologicznej w terenach wykorzystanych w celach środowiskowych
- Wykorzystanie terenów przemysłowych na cele rozwojowe regionu.
- Poprawa stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń.
- Systemowe zarządzanie terenami przemysłowymi.
- Rewitalizacja przestrzeni miejskich i wiejskich.

Wyzwanie: Poprawa mobilności mieszkańców i spójności transportowej podregionów górniczych

Cel operacyjny: Efektywny system wzmacniający mobilność w podregionach górniczych

Rezultaty:

- Zmniejszenie emisyjności transportu w wyniku budowy infrastruktury na rzecz transportu zeroemisyjnego i niezmotoryzowanego oraz zakupu zeroemisyjnych środków transportu.
- Poprawa komunikacji podregionów górniczych poprzez rozbudowę infrastruktury transportu zbiorowego oraz działania na rzecz integracji taryfowej oraz wprowadzania ITS.

OBSZAR SPOŁECZEŃSTWO

Wyzwanie: Rozwój i dostosowanie edukacji na wszystkich poziomach w celu budowania przyszłości podregionów górniczych w odpowiedzi na wyzwania gospodarki

Cel operacyjny: Atrakcyjny i efektywny system edukacji oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych

Rezultaty:

- Stworzenie warunków do rozwoju zawodowego.
- Rozwój współpracy lokalnego biznesu z ośrodkami kształcenia.
- Rozwój kształcenia zwłaszcza branżowego we współpracy z przedsiębiorcami, w szczególności zgodnie z regionalnymi inteligentnymi oraz technologicznymi specjalizacjami.

Wyzwanie: Utrzymanie aktywności zawodowej osób zatrudnionych w górnictwie i przedsiębiorstwach powiązanych z górnictwem w podregionach górniczych

Cel operacyjny: Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych

Rezultaty:

- Rozwój nowych kompetencji związanych z koniecznością dostosowania zatrudnionych w branży górniczej i okołogórniczej do zachodzących zmian.
- Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców podregionów.

Wyzwanie: Poprawa jakości życia mieszkańców podregionów górniczych, w szczególności w zakresie ochrony zdrowia i prawa do czystego powietrza

Cel operacyjny: Kompleksowy system wsparcia społecznego i zdrowotnego aktywizujący mieszkańców podregionów górniczych

Rezultaty:

- Zwiększenie dostępu do usług w zakresie ochrony zdrowia, w tym diagnostyki i profilaktyki.
- Poprawa jakości usług społecznych m.in. poprzez deinstytucjonalizację.
- Zmniejszenie zjawiska ubóstwa energetycznego.
- Zwiększenie poziomu aktywności społecznej w szczególności w aspekcie zachowania tożsamości kulturowej i dziedzictwa przemysłowego z poszanowaniem tradycji podregionów górniczych.

Wyzwanie: Wzmocnienie potencjału społecznego i zarządczego dla przeprowadzenia sprawiedliwej transformacji w podregionach górniczych

Cel operacyjny: Efektywny społecznie odpowiedzialny system zarządzania transformacją w podregionach górniczych

Rezultaty:

- Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego, w tym kadr realizujących proces transformacji.
- Zbudowanie kompleksowego systemu monitoringu procesów transformacyjnych.
- Współpraca jst oraz partnerów społecznych i gospodarczych uczestniczących w procesie transformacji w oparciu o dialog i otwartą komunikację.

Zakłada się, iż przyjęta powyżej strategia interwencji TPST wpłynie horyzontalnie na rynek pracy w trzech aspektach:

- Tworzenie nowych miejsc pracy - podstawowym założeniem TPST powinno być przeciwdziałanie wzrostowi bezrobocia w podregionach górniczych dzięki stworzeniu z wyprzedzeniem kompleksowej

oferty dla pracowników, których dotknie proces transformacji. Będzie to możliwe poprzez wsparcie tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw (w tym przedsiębiorstw wpisujących się w specjalizacje regionalne), które utworzą nowe miejsca pracy i zaoferują je górnikom oraz pracownikom zakładów górniczych i branż powiązanych. Działania te realizowane będą głównie w ramach obszaru GOSPODARKA (w szczególności w ramach celu *Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych* oraz w obszarze SPOŁECZEŃSTWO (w ramach interwencji na rynku pracy). Na podstawie danych historycznych dotyczących zakontraktowanych środków oraz wskaźników zatrudnienia w wybranych działaniach dotacyjnych skierowanych do przedsiębiorstw w tym z zakresu innowacji, turystyki i zakładania działalności (RPO WSL 2007-2013 i RPO WSL 2014-2020) oraz przy uwzględnieniu czynnika inflacji i planowanej alokacji na wybranych celach, **oszacowano, że liczba miejsc pracy, które zostaną utworzone w ramach TPST wyniesie 24,2 tys.**

- Utrzymanie dotychczasowych miejsc pracy - działania ujęte w TPST skierowane będą głównie do firm okołogórniczych, które w wyniku utraty istotnego kontrahenta gospodarczego (czasem głównego i jedyne) zmuszone są do redukcji zatrudnienia lub wręcz zlikwidowania działalności. W tym zakresie przygotowano szereg działań skierowanych głównie do firm okołogórniczych bazujących na wsparciu szerokorozumianej dywersyfikacji. W ramach Obszaru GOSPODARKA Cel *Zdywersyfikowana oraz zasobo- i energooszczędna gospodarka podregionów górniczych* założono realizację działań związanych ze wspieraniem dywersyfikacji działalności firm z branży górniczej i okołogórniczej, w tym cyfryzacją i automatyzacją gospodarki oraz wsparciem działań na rzecz wdrażania zasobo-, energo- i materiałoszczędnych procesów produkcyjnych i logistycznych oraz zmniejszeniem powstawania odpadów i modyfikacją sposobu ich zagospodarowania.
- Tworzenie nowych miejsc pracy jako efekt pośredni inwestycji – działania ujęte w TPST przyczynią się do tworzenia warunków na potrzeby rozwoju innowacyjnej oraz zielonej gospodarki na obszarze podregionów górniczych. W tym obszarze planowane są działania związane z inwestycjami w działania badawcze, innowacyjne, w szczególności wspierające transfer zaawansowanych technologii, tak aby stworzyć warunki do rozwoju technologicznego, innowacyjnego i zielonego sektora przedsiębiorstw oraz przyczynić się tym samym do zwiększenia liczby wysokopłatnych i wymagających wysokich kwalifikacji miejsc pracy. Ponadto nowe miejsca pracy będą tworzone jako efekt pośredni działań związanych z wdrażaniem alternatywnych źródeł energii, efektywnym wykorzystaniem terenów poprzemysłowych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne, czy inwestycjami wzmacniającymi lokalną mobilność.

2.3. Spójność z innymi odpowiednimi krajowymi, regionalnymi lub terytorialnymi strategiami i planami

Podstawa prawna: art. 11 ust. 2 lit. e)

- *Strategie inteligentnej specjalizacji;*

- *Strategie terytorialne, o których mowa w art. 29 rozporządzenia (UE) [nowe RWP];*

- *Inne regionalne lub krajowe plany rozwoju.*

Założenia strategiczne niniejszego dokumentu są spójne z ustaleniami najważniejszych dokumentów krajowych, określających całościową politykę rozwoju w horyzoncie średniookresowym oraz założenia polityki klimatycznej, takich jak: Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030), Polityka Energetyczna Polski do 2040 oraz Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu na lata 2021-2030 (opis powiązań w punkcie 1.1). Dokument wpisuje się również w ustalenia strategiczne dokumentów regionalnych, określających ramy polityki rozwoju w horyzoncie średniookresowym, politykę niskoemisyjną, w obszarze innowacji, politykę społeczną i rewitalizacji, takich jak: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie, projekt Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego 2030, Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030, Polityka Gospodarki Niskoemisyjnej dla Województwa Śląskiego. Regionalna Polityka

Energetyczna do Roku 2030, projekt Regionalnej Polityki Rewitalizacji Województwa Śląskiego. Szczegółowe odniesienia znajdują się poniższej tabeli.

Tabela 4 Opis spójności z krajowymi i regionalnymi dokumentami strategicznymi

Tytuł strategii/programu	Zakres powiązań
STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	<p>CEL SZCZEGÓŁOWY I – Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną w zakresie reindustrializacji, transformacji do gospodarki niskoemisyjnej, rozwoju „Przemysłu 4.0”, zwiększenia innowacyjności przedsiębiorstw, wsparcia przedsiębiorczości, internacjonalizacji przedsiębiorstw.</p> <p>CEL SZCZEGÓŁOWY II – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony w zakresie poprawy dostępności do usług publicznych, działań podejmowanych na rynku pracy w zakresie podwyższania atrakcyjności inwestycyjnej Śląska oraz promocji zmian strukturalnych, realizacji celów Programu dla Śląska.</p> <p>CEL SZCZEGÓŁOWY III – Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu w zakresie poprawy kompetencji pracowników jednostek samorządów terytorialnych.</p>
POLITYKA ENERGETYCZNA POLSKI DO 2040	<p>CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Optymalne wykorzystanie własnych surowców energetycznych - szczególnie w zakresie sprawiedliwej transformacji energetycznej. CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Rozbudowa infrastruktury wytwórczej i sieciowej energii elektrycznej - szczególnie w zakresie produkcji, dystrybucji i magazynowania energii z OZE.</p> <p>CEL SZCZEGÓŁOWY 6. Rozwój odnawialnych źródeł energii – szczególnie poprzez wsparcie prosumentów, klastrów energii i spółdzielni energetycznych.</p>
STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO „ŚLĄSKIE 2030” – Zielone Śląskie	<p>CEL STRATEGICZNY A Województwo śląskie regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarczej w zakresie m. in. budowania konkurencyjnej, zdywersyfikowanej gospodarki i zapewnienia nowych miejsc pracy, wdrażania gospodarki obiegu zamkniętego.</p> <p>CEL STRATEGICZNY B Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca w zakresie m.in. aktywnej profilaktyki chorób cywilizacyjnych, rozwoju sektora srebrnej gospodarki, wsparcia przekwalifikowania zawodowego osób objętych procesem transformacji, poprawy dostępu do nowoczesnej oferty edukacyjnej.</p> <p>CEL STRATEGICZNY C Województwo śląskie regionem wysokiej jakości środowiska i przestrzeni w zakresie m.in. poprawy jakości powietrza i zagospodarowania terenów przemysłowych, poprawy jakości wód, proekologicznej energetyki, w tym OZE, wsparcia rozwoju zintegrowanego, zrównoważonego i niskoemisyjnego transportu.</p> <p>CEL STRATEGICZNY D Województwo śląskie regionem sprawnie zarządzanym w zakresie m. in. zapewnienia wysokiej jakości usług publicznych, rozwoju partycypacji społecznej, kreowania silnej marki regionu, promocji śląskiego rynku pracy i rozwoju e-usług publicznych.</p>
Projekt REGIONALNEJ STRATEGII INNOWACJI	<p>CEL SZCZEGÓŁOWY C1. Zwiększenie zdolności podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji do generowania i wdrażania innowacji oraz nowoczesnych rozwiązań technologicznych w zakresie</p>

<p>WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO 2030</p>	<p>m. in. wzmocnienia potencjału innowacyjnego podmiotów w inteligentnych specjalizacjach, wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w tym dostarczanych przez MŚP i wzmocnienia infrastruktury badawczej. CEL SZCZEGÓŁOWY C2. Zapewnienie inkluzywnej transformacji cyfrowej w gospodarce i społeczeństwie regionu w zakresie transformacji cyfrowej MŚP i wsparcia usług sektora publicznego.</p>
<p>STRATEGIA POLITYKI SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA LATA 2020-2030</p>	<p>CEL STRATEGICZNY 4. Wzmocnienie instytucji, organizacji i innych podmiotów realizujących zadania na rzecz włączenia społecznego mieszkańców regionu oraz skuteczności działań w tym obszarze. Organizowanie społeczności lokalnej w zakresie następujących obszarów: wspieranie aktywności zawodowej i przeciwdziałanie bezrobociu, diagnozowanie warunków oraz jakości życia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i społecznie wykluczonych i tworzenie programów wsparcia. CEL STRATEGICZNY 6. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w zakresie badania i monitorowania problemów związanych z używaniem narkotyków i alkoholu oraz wzmocnienia procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych i ich rodzin.</p>
<p>POLITYKA GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ DLA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO. REGIONALNA POLITYKA ENERGETYCZNA DO ROKU 2030</p>	<p>CEL OPERACYJNY 1. Wysoki standard energetyczny zabudowy mieszkaniowej, gospodarczej i budynków użyteczności publicznej regionu w zakresie: ograniczenia niskiej emisji, podniesienia standardu energetycznego budynków, systemu zarządzania energią, ograniczenia zjawiska ubóstwa energetycznego. CEL OPERACYJNY 2. Bezpieczeństwo energetyczne województwa śląskiego i rozwój sektora czystej energii w zakresie: zmiany profilu energetycznego, modernizacji infrastruktury wytwórczej i sieciowej, kogeneracji, OZE, wykorzystania odpadów na cele energetyczne, magazynowania energii, ograniczenia energochłonności przemysłu, rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym. CEL OPERACYJNY 3. Ekologiczny system transportu zbiorowego i indywidualnego w zakresie: rozwój elektromobilności, podniesienia atrakcyjności transportu publicznego, inteligentnych systemów transportowych, wsparcia polityki rowerowej. CEL OPERACYJNY 4. Proaktywne zarządzanie w obszarze jakości powietrza w zakresie: zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego, idei zielonej gospodarki, zielonych centrów miast i strefy czystego transportu.</p>
<p>PROJEKT REGIONALNEJ POLITYKI REWITALIZACJI WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO</p>	<p>CEL OPERACYJNY C2: Wzrost kompetencji społecznych i aktywności mieszkańców oraz ich udziału w życiu społeczności lokalnych, miast i regionu w zakresie m.in. budowania tożsamości lokalnej i wzmocnienia oddolnych inicjatyw podnoszących aktywność społeczności lokalnych. CEL OPERACYJNY C3: Poprawa konkurencyjności gospodarki regionalnej i lokalnej na obszarach oraz terenach zdegradowanych w zakresie m.in. przygotowania terenów inwestycyjnych, wspierania rozwoju współpracy sektora biznesu i edukacji czy wdrażania instrumentów wspierających rozwój przedsiębiorczości. CEL OPERACYJNY C4: Zagospodarowanie obiektów i terenów zdegradowanych w zakresie m.in. rozwoju obszarów aktywności</p>

	gospodarczej, rozwoju funkcji rekreacyjnych i usług czasu wolnego, współpracy na rzecz zarządzania zrewitalizowanymi obiektami. CEL OPERACYJNY C5: Poprawa jakości środowiska na terenach zdegradowanych w zakresie m.in. rekultywacji i renaturalizacji terenów zdegradowanych i przemysłowych, poprawy warunków środowiskowych.
STRATEGIE TERYTORIALNE W RAMACH INSTRUMENTÓW TERYTORIALNYCH	W ramach programu FE SL 2021-2027 planowane jest wdrażanie instrumentów terytorialnych ZIT oraz IIT finansowanych z EFRR na terytoriach objętych wsparciem FST. Instrument ZIT będzie wdrażany w oparciu o Strategie ponadlokalne/Plany działań ZIT spełniające wymogi strategii terytorialnych, uwzględniające zintegrowane podejście do rozwoju społeczno-gospodarczego z uwzględnieniem wyzwań sprawiedliwej transformacji. Dokumenty te będą opracowane na późniejszym etapie. Instrument IIT będzie wdrażany w oparciu o Gminne Programy Rewitalizacji, spełniające wymogi strategii terytorialnych, uwzględniające kompleksowe podejście do rewitalizacji społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej i przestrzennej obszarów zdegradowanych, w tym pogórnicych i przemysłowych. Dokumenty te będą opracowane w większości na późniejszym etapie.

2.4. Rodzaje przewidywanych operacji

Podstawa prawna: art. 11 ust. 2 lit. g)

- rodzaje przewidywanych operacji i ich oczekiwany wkład w łagodzenie skutków transformacji

OBSZAR: GOSPODARKA

Innowacyjna i niskoemisyjna gospodarka podregionów górniczych

W celu wzmocnienia poziomu innowacyjności oraz generowania nowych motorów wzrostu zastępujących branże tradycyjne planowana jest rozbudowa i dalszy rozwój ekosystemu badawczo-rozwojowego zorientowanego na sektory, wokół których skupią się nowe, przebudowane łańcuchy wartości. Wsparcie obejmować będzie celowane, zbieżne z lokalnymi potencjałami inwestycje w zakresie m.in. rozwoju infrastruktury B+R, rozwoju konsorcjów przemysłowo-naukowych oraz prowadzenia prac badawczych wraz z wdrożeniem, w szczególności w zakresie technologii neutralnych dla klimatu.

Do skutecznego przeprowadzenia procesu transformacji niezbędne są również projekty służące wzmocnieniu ośrodków wspierających transfer wiedzy i technologii do przedsiębiorstw (min. parków technologicznych, demonstratorów nowych technologii) dla zielonej cyfrowej gospodarki.

Wspierany będzie również rozwój przedsiębiorstw związanych z zaawansowanymi technologiami i potencjałem innowacyjnym poprzez m.in. wdrażanie posiadanych wyników prac B+R oraz wdrażanie innowacji, w szczególności w zakresie technologii neutralnych dla klimatu, które przyczynią się do wzrostu konkurencyjności oraz tworzenia nowych, trwałych miejsc pracy na obszarach transformacji.

Wsparcie skierowane będzie również na dotacje na rzecz rozwoju przedsiębiorstw, zwłaszcza MŚP, w kontekście ich przystosowania do zmieniających się warunków rynkowych i technologicznych, w szczególności w zakresie technologii neutralnych dla klimatu.

Oddziaływanie interwencji

Inwestycje w rozwój potencjału badawczo-rozwojowego i innowacyjnego przyczynią się do zmiany profilu gospodarki podregionów górniczych oraz rozwoju nowych innowacyjnych branż w szczególności na obszarach podregionów, gdzie zlokalizowane są gminy w transformacji górniczej, będące jednocześnie ośrodkami wzrostu. Inwestycje te przyczynią się również do dalszego rozwoju podregionów i zapobiegną migracji mieszkańców, zwłaszcza o wysokich kwalifikacjach, poszukujących zatrudnienia w innych regionach, dzięki utworzeniu nowych, przyszłościowo zorientowanych stabilnych miejsc pracy.

Zdywersyfikowana oraz zasobo- i energooszczędna gospodarka podregionów górniczych

W celu dywersyfikacji gospodarczej priorytetowo wspierane będą inwestycje niezbędne do zmiany profilu działalności, w tym wprowadzenia nowych neutralnych dla klimatu produktów, usług, procesów lub zdobycia nowych rynków w firmach działających dotychczas na rzecz górnictwa i sektorów tradycyjnych. Ze środków FST nie będą wspierane inwestycje związane z dalszym rozwojem produktów, usług i procesów przeznaczonych do wykorzystania w sektorze wydobywczym.

Wsparcie uzyskają również przedsięwzięcia przyczyniające się do podniesienia poziomu rozwoju cyfrowego przedsiębiorstw, poprzez realizację projektów związanych z cyfryzacją, automatyzacją, usługami, robotyzacją i informatyzacją procesów logistycznych, produkcyjnych i sprzedażowych, w szczególności w sektorach wskazanych w Programie Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego.

W celu wparcia procesu przejścia lokalnych przedsiębiorstw na model gospodarki obiegu zamkniętego, podejmowane będą działania na rzecz wdrażania zasobo-, energo- i materiałooszczędnych procesów produkcyjnych i logistycznych a także zmniejszenia ilości powstających odpadów i modyfikacji sposobu ich zagospodarowania (wyklucza się możliwość realizacji inwestycji związanych z termiczną utylizacją odpadów w ramach FST). Wsparcie będzie skoncentrowane m.in. na działaniach mających na celu zmniejszenie zużycia surowców pierwotnych (w tym wody) w procesach produkcyjnych.

Konieczne jest podjęcie działań wspierających przedsiębiorstwa zlokalizowane w podregionach górniczych w kształtowaniu przewagi konkurencyjnej, opartej na oferowaniu produktów wytwarzanych przy zastosowaniu ekologicznie zaprojektowanych procesów i technologii, przy jednoczesnym ograniczaniu negatywnego oddziaływania na środowisko i optymalizacji wykorzystania zasobów. Pozwoli to utworzyć nowe miejsca stabilnego zatrudnienia m.in. w sektorach odnawiania, regeneracji i innowacji. W związku z powyższym, wsparciem zostaną także objęte inwestycje polegające na wdrażaniu czystych technologii w celu znaczącej redukcji masy odpadów lub zapobiegania ich powstawaniu. W uzupełnieniu do tych działań finansowaniem objęte zostaną inwestycje mające na celu zwiększenie reużycia produktów, recyklingu (głównie upcyklingu) materiałów i efektywnego gospodarowania zasobami, w tym modyfikację metod zagospodarowania odpadów. Ponadto, wsparcie zostanie także skierowane na inwestycje dotyczące m.in. ograniczenia zużycia energii w procesach produkcyjnych.

Oddziaływanie interwencji

Inwestycje wspierające zmianę profilu działalności firm pozwolą na utrzymanie dotychczasowych miejsc pracy oraz będą miały wpływ na generowanie nowych stabilnych miejsc pracy, w szczególności dla osób odchodzących z górnictwa. Inwestycje w cyfryzację, automatyzację, robotyzację oraz oszczędność zasobów przedsiębiorstw pozwolą na wzrost konkurencyjności podregionów górniczych oraz będą miały przełożenie na stworzenie nowych, wymagających wysokich kwalifikacji miejsc pracy, jak i przyczynią się do ograniczenia emisyjności i materiałochłonności gospodarki.

Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych

W celu dywersyfikacji gospodarki podregionów górniczych oraz utrzymania istniejących i tworzenia nowych miejsc pracy, priorytetowo wspierany będzie potencjał rozwojowy i konkurencyjność mikro i małych przedsiębiorstw, w tym usługowych. Wsparcie obejmować będzie zarówno komponent infrastrukturalny, jak i uzupełniająco szkoleniowy.

W celu utrzymania potencjału gospodarczego i promocji przedsiębiorczości planowana jest również realizacja projektów wspierających tworzenie nowych przedsiębiorstw, jak również wspierających samozatrudnienie i tworzenie nowych, stabilnych miejsc pracy, w szczególności w oparciu o rozwiązanie przyjazne dla klimatu. Działania skierowane będą na realizację projektów oferujących kompleksowe wsparcie dla przedsiębiorstw i obejmujących pomoc na każdym etapie prowadzenia działalności gospodarczej od przygotowania biznes planu aż do pomocy w wyszukiwaniu i pozyskaniu zewnętrznych źródeł finansowania rozwoju firmy.

Istotne jest również wsparcie rozwoju przedsiębiorstw zaliczanych do regionalnych specjalizacji technologicznych, jak również tworzenie nowych, stabilnych miejsc pracy, w szczególności dla osób odchodzących z górnictwa w branżach wykorzystujących potencjały endogeniczne obszarów objętych transformacją, w tym zrównoważonej ekoturystyce oraz branżach kreatywnych.

Wsparcie oferowane będzie również na projekty podnoszące atrakcyjność inwestycyjną obszarów objętych transformacją, związanych z rozwojem infrastruktury biznesowej i okołobiznesowej, niezbędnej do tworzenia nowych stabilnych miejsc pracy, jak również promocję inwestycyjną i gospodarczą tych obszarów oraz internacjonalizację przedsiębiorstw.

Oddziaływanie interwencji

Inwestycje wspierające przedsiębiorczość mają przede wszystkim wygenerować nowe, trwałe miejsca pracy w sektorach alternatywnych dla branż podlegających transformacji, w tym na obszarach pogórnich poza głównymi ośrodkami wzrostu. Rezultatem inwestycji będzie również wzrost przedsiębiorczości oraz poprawa dostępności usług niezbędnych na każdym etapie prowadzenia działalności. Realizowane projekty przyczynią się również do utrzymania konkurencyjności oraz rozszerzenia rynków zbytu, w tym o skali międzynarodowej dla przedsiębiorstw działających na obszarach objętych transformacją.

OBSZAR: ŚRODOWISKO

Zbilansowana energetyka podregionów górniczych oparta o alternatywne źródła energii

W celu zapewnienia mieszkańcom podregionów górniczych dostępu do stabilnych, ekologicznych i przystępnych cenowo źródeł energii, zwiększenia oszczędności energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym, zapobiegania ubóstwu energetycznemu grup najbardziej wrażliwych oraz poprawy jakości powietrza, niezbędne są kompleksowe inwestycje, w tym o charakterze zintegrowanym i programowym, w oparciu o lokalne potencjały oraz model partycypacyjny m.in. energetyki prosumenckiej (w tym w postaci wirtualnych elektrowni).

Upowszechnienie zastosowania rozwiązań opartych na odnawialnych źródłach energii jak np. produkcja energii, jej dystrybucja oraz magazynowanie pozwolą na stopniowe odejście od węgla bez zagrożenia dla bezpieczeństwa energetycznego. Rozwój OZE przełoży się na powstanie nowych miejsc pracy w energetyce wiatrowej, słonecznej,

w sektorze geo i bioenergii i in. Rozwój energetyki odnawialnej oraz długookresowa fala renowacji energetycznej budynków skutkować będzie korzyściami dla regionalnych i lokalnych rynków pracy.

Oparcie energetyki o rozproszone źródła energii, klastry energii oraz rozwiązania prosumenckie i włączenie ich do systemu energetycznego podregionów górniczych podniesie poziom bezpieczeństwa energetycznego i zaangażuje lokalną społeczność w działania na rzecz promowania czystych źródeł energii i dążenia do neutralności klimatycznej. Zmniejszy również dotkliwość wzrostu kosztów energii i ogrzewania dla gospodarstw domowych i gmin górniczych, które opierają się w dużej mierze na paliwach kopalnych lub na działalności przemysłowej charakteryzującej się wysoką intensywnością emisji gazów cieplarnianych.

Oddziaływanie interwencji

Powyższe działania zapewnią złagodzenie kosztów przejścia przez proces dekarbonizacji sektora energetycznego podregionów górniczych, a dodatkowo zmniejszą negatywne oddziaływanie tego sektora na środowisko. Przyczynią się także do optymalnego wykorzystania lokalnych zasobów energetycznych. Wsparcie będzie kierowane na obszary najbardziej dotknięte skutkami transformacji klimatycznej (w szczególności w gminach w transformacji górniczej z problemami środowiskowymi w zakresie jakości powietrza) i przyczyni się do dywersyfikacji i modernizacji lokalnej gospodarki.

Efektywne wykorzystanie terenów poprzemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne

W celu przywrócenia potencjału gospodarczego, społecznego i środowiskowego zdegradowanych terenów oraz zwiększenia spójności terytorialnej, wsparcie skierowane będzie na działania związane z rekultywacją, remediacją, regeneracją, renaturyzacją, dekontaminacją oraz zagospodarowaniem terenów, obiektów poprzemysłowych, zdewastowanych, zdegradowanych jak również ich adaptację m.in. na cele gospodarcze i środowiskowe oraz uzupełniająco kulturalne, turystyczne, edukacyjne i mieszkaniowe.

Współfinansowane będą kompleksowe działania zarówno związane z rekultywacją terenu jak i docelowym zagospodarowaniem terenu na ww. cele, w tym kompleksowe przygotowanie terenów poprzemysłowych przeznaczonych pod działalność gospodarczą wraz z niezbędną infrastrukturą, w tym w ograniczonym zakresie skomunikowaniem tych terenów.

W przypadku kompleksowego projektu rekultywacji lub remediacji dopuszcza się sfinansowanie działań wynikających z mocy prawa dla usunięcia lub naprawy innych cech lub elementów szkodliwych dla ludzi i środowiska (np. odpadów, niewypałów, substancji promieniotwórczych, jakie nie mieszczą się w prawnym pojęciu remediacji).

Realizowane będą również działania związane z systemowym zarządzaniem terenami poprzemysłowymi poprzez m.in. dofinansowanie działań planistycznych w zakresie kompleksowych projektów związanych z ponownym wykorzystaniem terenów poprzemysłowych.

Wsparcie uzyskają także przedsięwzięcia dotyczące rewitalizacji przestrzeni miejskich i wiejskich poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez gminne programy rewitalizacji.

W celu eliminacji negatywnych skutków długotrwałej działalności wydobywczej kopalń, polegających na zanieczyszczeniu wód gruntowych, ingerencji w krajobraz w postaci stawów osadowych, a także obniżeniu powierzchni terenu (szczeliny i osiadanie gruntów) powodującego zalewanie obniżonych terenów, działania koncentrować się będą także na wspieraniu poprawy stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń, których celem jest m.in. oczyszczenie zanieczyszczonych w wyniku eksploatacji górniczej wód podziemnych i powierzchniowych, uzdatnianie i zagospodarowanie wód pokopalnianych, zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego mieszkańcom terenów dotkniętych działalnością górniczą, a także zabezpieczenie im wysokiej jakości wody pitnej.

Inwestycje związane z niwelowaniem skutków działalności przemysłowej, w tym górniczej na środowisko (m.in. remediacja, rekultywacja, regeneracja, renaturyzacja, dekontaminacja terenów poprzemysłowych oraz oczyszczenie zanieczyszczonych wód podziemnych i powierzchniowych) muszą uwzględniać zasadę "zanieczyszczający płaci" oraz regulacje dotyczące odpowiedzialności za szkody spowodowane ruchem zakładu górniczego.

Oddziaływanie interwencji

Inwestycje przyczynią się do przywrócenia do obiegu społeczno-gospodarczego terenów i obiektów poprzemysłowych, dywersyfikacji gospodarczej gmin górniczych, poprawę środowiska fizycznego np. poprzez usuwanie zniszczeń przemysłowych, poprawę stosunków wodnych, rekultywację i odtwarzanie krajobrazów pogórniczych; tworzenie nowych miejsc pracy w podregionach górniczych czy tworzenia na nich warunków do rozwoju zrównoważonych, wysokiej jakości usług publicznych.

Efektywny system wzmacniający mobilność w podregionach górniczych

W celu zwiększenia dostępności do lokalnych rynków pracy poprzez zapewnienie bardziej zintegrowanego i wysokiej jakości transportu publicznego, lepsze powiązanie transportowe z centrami rozwoju podregionów górniczych oraz promocję ekologicznego i zeroemisyjnego transportu niezbędne są inwestycje w infrastrukturę transportową oraz zrównoważony transport publiczny. Projekty powinny systemowo rozwiązywać problemy wynikające z transformacji gospodarczej związanej z likwidacją miejsc pracy w przemyśle ciężkim (przeciwdziałanie powstawaniu dzielnic bezrobocia strukturalnego).

Wsparciem zostanie objęty zakup taboru zeroemisyjnego wraz z niezbędną infrastrukturą służącą do jego zasilania. Uzupełniająco wsparciem objęta zostanie infrastruktura liniowa i punktowa transportu publicznego (przystanki, wiaty, zatoki autobusowe, wyznaczanie bus pasów, miejsca przesiadkowe itp.). Preferowane będą inwestycje wykorzystujące w jak największym stopniu energię z OZE.

Dodatkowo wsparciem zostaną objęte działania mające na celu rozwój infrastruktury dla ruchu niemotoryzowanego, w tym rozwój infrastruktury rowerowej. Preferowane będą inwestycje umożliwiające korzystanie z roweru podczas codziennych podróży (dom-praca, dom-usługi publiczne) dostosowane do zmian przestrzennych i związanych z rynkiem pracy, wynikających z transformacji gospodarczej (np. zamykanie zakładów przemysłowych, lokowanie się nowych firm, dywersyfikacja działalności i zapotrzebowanie na nowych pracowników).

Wsparcie będzie kierowane również na rozwiązania na rzecz integracji i cyfryzacji transportu zbiorowego, w tym Inteligentne Systemy Transportu.

Wspierane projekty powinny wynikać z planów zrównoważonej mobilności obejmujących gminy górnicze. W dokumencie powinien być opisany wpływ danej inwestycji na niwelowanie negatywnych skutków transformacji gospodarczej.

Oddziaływanie interwencji

Zastępowanie tradycyjnego taboru autobusowego nowoczesnym i bezemisyjnym zwiększy mobilność mieszkańców podregionów górniczych, poprawi jakość usług i zachęci większą liczbę osób do rezygnacji z podróży samochodem, a jednocześnie wpłynie na obniżenie emisji szkodliwych substancji z pojazdów. Dodatkowo, efekty wzmacni promocja alternatywnych form transportu co pośrednio przyczyni się także do poprawy zdrowia użytkowników.

OBSZAR: SPOŁECZEŃSTWO

Atrakcyjny i efektywny system edukacji oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych

Transformacja gospodarcza regionu związana z wygaszaniem lub znaczącymi przemianami całych branż tj. górnictwo, energetyka itp. wymusza sukcesywne aktualizowanie wiedzy i zdobywanie nowych umiejętności przez mieszkańców. W związku z powyższym, wsparcie skierowane zostanie do wszystkich grup wiekowych podregionów górniczych, na rzecz poprawy jakości edukacji na wszystkich poziomach, tworzenie warunków do rozwoju zawodowego poprzez zdobywanie nowych i specjalistycznych umiejętności, podnoszenie posiadanych kwalifikacji i kompetencji, a docelowo umożliwi płynną zmianę miejsca zatrudnienia. Wsparcie skierowane zostanie m.in. na kursy, szkolenia zgodnie z zapotrzebowaniem rynku pracy, w tym w zakresie branż rozwojowych w szczególności związanych z zieloną cyfrową gospodarką, a także kooperujących z tymi branżami w ramach łańcuchów wartości.

Wsparcie obejmie także doradztwo zawodowe z ukierunkowaniem na wzmocnienie procesu zielonej i cyfrowej transformacji. W celu osiągnięcia jak najlepszych warunków do rozwoju zawodowego, nacisk położony zostanie na rozwój współpracy biznesu z ośrodkami kształcenia, poprzez kształcenie dualne zgodnie z potrzebami lokalnego biznesu na każdym etapie edukacji oraz podnoszenie kompetencji i zdobywania nowych kwalifikacji w formie szkoleń i kursów uczniów i nauczycieli praktycznej nauki zawodu, jak również staży u pracodawców.

Dla skutecznej realizacji działań edukacyjnych, szkoleniowych oraz rozwoju nowych kompetencji możliwa będzie także realizacja projektów kompleksowych, **których celem będzie wsparcie infrastruktury na potrzeby poprawy jakości i dostępności** edukacji, w tym budowa lub remont, przebudowa, rozbudowa istniejącej infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej, wraz z niezbędnym wyposażeniem np. w zakresie dostępu do nowoczesnych technologii teleinformatycznych, multimedialnych pomocy naukowych, na rzecz wyrównywania różnic w dostępie do wysokiej jakości edukacji, zwłaszcza zawodowej.

Oddziaływanie interwencji

Powyższe działania przyczynią się do wzmocnienia kapitału ludzkiego, zwiększenia szans zatrudnienia oraz rozwoju zawodowego mieszkańców podregionów górniczych, w odpowiedzi na zapotrzebowanie procesów transformacji społeczno-gospodarczej. Wsparcie wpłynie również na poprawę jakości oraz przeprofilowanie edukacji na rzecz nowoczesnej gospodarki podregionów górniczych.

Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych

Wsparcie koncentrować się będzie na zapewnieniu pracownikom zatrudnionym w górnictwie lub przedsiębiorstwie powiązanych z górnictwem, zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia lub zwolnionych z przyczyn ich niedotyczących - indywidualnej ścieżki rozwoju w kierunku trwałego zatrudnienia, co pozwoli na ograniczanie negatywnych skutków ekonomicznych transformacji dla rodzin górniczych, społeczności lokalnych oraz zwiększy akceptację społeczną dla niezbędnych zmian gospodarczych prowadzonych w kierunku neutralności klimatycznej. W związku z powyższym uruchomione zostanie kompleksowe wsparcie w zakresie ścieżki reorientacji zawodowej poprzez zastosowanie narzędzi służących aktywizacji zawodowej oraz w zakresie ścieżki przedsiębiorczości, realizowanej min. poprzez dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej wraz ze wsparciem pomostowym, uwzględniając rodzaje wsparcia takie jak finansowe, organizacyjne, doradcze, marketingowe.

Dla zapewnienia skuteczności prowadzonych działań zakres wsparcia będzie również obejmował zapewnienie koordynacji międzyinstytucjonalnej oraz pomocy prawnej i psychologicznej dla pracowników dotkniętych transformacją, w celu kompleksowego wsparcia w zakresie poradnictwa zawodowego, pośrednictwa pracy, organizacji szkoleń zawodowych.

Oddziaływanie interwencji

Wskazane działania przyczynią się do utrzymania aktywności zawodowej osób zatrudnionych w górnictwie i przedsiębiorstwach powiązanych z górnictwem, zapobiegając a przynajmniej minimalizując odpływ z regionalnego rynku pracy wartościowych pracowników, a także ograniczając powstawanie problemów natury ekonomicznej i społecznej związanych z biernością zawodową i utraconą pozycją zawodową i rolą społeczną. Reasumując, planowane działania będą służyć aktywizacji zawodowej i przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu mieszkańców podregionów górniczych.

Kompleksowy system wsparcia społecznego i zdrowotnego aktywizujący mieszkańców podregionów górniczych.

Niezbędnym elementem składowym procesu sprawiedliwej transformacji jest również poprawa jakości życia mieszkańców podregionów górniczych, co wpłynie na łagodzenie negatywnych skutków, w tym w obszarze społecznym i w obszarze ochrony zdrowia. W związku z powyższym realizowane będzie wsparcie na rzecz ochrony zdrowia, w tym również zdrowia psychicznego skierowane do mieszkańców podregionów górniczych, w szczególności do pracowników zwalnianych z branży górniczej i branż okołogórniczych. Zakres wsparcia obejmować będzie działania dotyczące rehabilitacji leczniczej, w tym pourazowej ułatwiającej powroty do pracy i utrzymanie zatrudnienia, we współpracy z pracodawcami, zwiększenie dostępności do diagnostyki i profilaktyki zdrowotnej (w zakresie m.in. chorób zawodowych, nowotworowych, cywilizacyjnych, psychicznych będących istotnym problemem zdrowotnym w podregionach górniczych) oraz edukacji zdrowotnej. Możliwa będzie także realizacja projektów kompleksowych, których celem jest wsparcie infrastruktury na potrzeby poprawy jakości i dostępności do usług zdrowotnych, w szczególności na rzecz ułatwienia powrotów do pracy i utrzymania zatrudnienia. Podejmowane będą również działania na rzecz poprawy jakości i dostępności do szeroko rozumianych usług społecznych, w tym z zachowaniem zasady deinstytucjonalizacji, którymi objęci zostaną w szczególności seniorzy, rodziny pracowników branż podlegających transformacji (branża górnicza i branże okołogórnicze). Możliwa będzie także realizacja projektów kompleksowych, których celem jest wsparcie infrastruktury służącej poprawie jakości i dostępności do usług społecznych.

Wsparcie koncentrować się będzie na realizacji programów integracji społecznej dla mieszkańców podregionów górniczych, między innymi związanych z oddolnymi inicjatywami społeczności lokalnej, mającymi na celu poprawę jakości życia w procesie przechodzenia przez zieloną i cyfrową transformację. Środki przeznaczone będą również

na programy wsparcia rodzin pracowników odchodzących z górnictwa i branż okołogórnicznych, w szczególności ich dzieci m.in. w postaci dofinansowania nauki.

Podejmowane będą również działania w kierunku mitygowania wzrostu kosztów za energię po przejściu na niskoemisyjne źródła ogrzewania wraz z działaniami wspierającymi poprzez innowacje społeczne, ukierunkowane na podniesienie świadomości społecznej w zakresie ochrony klimatu. Wsparciu towarzyszyć będzie działanie na budowanie systemu doradztwa energetycznego w gminach. Działania te pozwolą na ograniczenie ubóstwa energetycznego oraz pomogą przełamać opór społeczny do zmiany sposobu postrzegania transformacji w kierunku neutralności klimatycznej. Uzupełnieniem podejmowanych działań będą inicjatywy oddolne, w ramach których realizowane będą programy aktywizacji społecznej ukierunkowane na działania dotyczące zachowania tożsamości kulturowej i dziedzictwa przemysłowego z poszanowaniem tradycji podregionów górniczych, w tym gminy i dzielnic.

Oddziaływanie interwencji

Inwestycje przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców podregionów górniczych, w tym w zakresie poprawy dostępności do usług zdrowotnych i społecznych, prawa do czystego i zdrowego powietrza oraz potrzeby podnoszenia świadomości, jak i podejmowania decyzji w tym zakresie. Powyższe przyczyni się do odwrócenia negatywnych zjawisk demograficznych, takich jak depopulacja ludności oraz pozwoli na tworzenie systemu zachęt obejmujących całościowo rzeczywiste warunki życia ludzi w zakresie stopnia zaspokojenia ich potrzeb zdrowotnych, społecznych, kulturalnych, itp. w ramach strumienia usług, w tym również w celu zachowania tożsamości kulturowej.

Efektywny społecznie odpowiedzialny system zarządzania transformacją w podregionach górniczych

W celu zapewnienia efektywnego procesu sprawiedliwej transformacji niezbędne jest wzmocnienie potencjału instytucjonalnego oraz podniesienie kompetencji do prowadzenia tego procesu w podregionach górniczych. Wsparcie przeznaczone będzie zarówno na zapewnienie potencjału kadrowego do zarządzania i wdrażania FST na poziomie regionu, jak również rozwój kompetencji pracowników samorządów lokalnych i ich reprezentacji na poziomie subregionalnym na rzecz skutecznego prowadzenia procesu transformacji, w tym wymiany doświadczeń i dobrych praktyk.

Niezwykle ważne będzie efektywne wdrożenie zasady partnerstwa poprzez instrumenty na rzecz współpracy i włączenia partnerów społecznych i gospodarczych w proces decyzyjny. Wsparcie dedykowane będzie zarówno prowadzeniu gremiów temu dedykowanych m.in. pod/komitecie monitorującego dla FST z udziałem szerokiego grona partnerów, jak również bezpośrednie włączenie partnerów z różnych sektorów w realizację projektów grantowych i pilotażowych, służących budowaniu świadomości i akceptacji mieszkańców podregionów górniczych dla procesu transformacji w modelu partycypacyjnym.

Uzupełniającym obszarem wsparcia jest stworzenie i rozwój systemowych narzędzi monitorowania, analizy, planowania, wdrażania oraz ewaluacji procesów transformacyjnych w obszarach gospodarki, środowiska i społeczeństwa. Wsparcie przeznaczone będzie zarówno na działania diagnostyczne, analityczne, planistyczne, jak

również analizy porównawcze rozwiązań, a także projekty pilotażowe, predefiniowane i partnerskie, które będą miały potencjał multiplikowania w innych podregionach górniczych.

Istotnym czynnikiem sukcesu będzie zapewnienie spójnego systemu informacji i promocji o celach, działaniach i korzyściach sprawiedliwej transformacji. Dlatego wsparcie zostanie przeznaczone na działania informacyjne, edukacyjne, promocyjne w szczególności skierowane do potencjalnych beneficjentów i beneficjentów programu oraz mieszkańców podregionów górniczych.

Oddziaływanie interwencji

Proponowane działania przyczynią się do podniesienia kompetencji, rozszerzenia wiedzy i wielostronnej wymiany doświadczeń oraz szerokiego wdrożenia zasady partnerstwa i zaangażowania dostępnych kapitałów/zasobów na rzecz skutecznego prowadzenia procesu transformacji w podregionach górniczych.

Tabela 5 Indykatywna tabela finansowa środków z FST wdrażanych w województwie śląskim

Nazwa celu operacyjnego	Kwota w mln. euro
Innowacyjna i niskoemisyjna gospodarka podregionów górniczych	65
Zdywersyfikowana oraz zasobo- i energooszczędna gospodarka podregionów górniczych	440
Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych	405
Atrakcyjny i efektywny system edukacji oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych	105
Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych	118
Zbilansowana energetyka podregionów górniczych oparta o alternatywne źródła energii	310
Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne	360
Efektywny system wzmacniający mobilność w podregionach górniczych	100
Kompleksowy system wsparcia społecznego i zdrowotnego aktywizujący mieszkańców podregionów górniczych	107
Efektywny społecznie odpowiedzialny system zarządzania transformacją w podregionach górniczych	56

Odniesienie: art. 11 ust. 2 lit. j)

- synergie i komplementarność przewidywanych operacji z innymi odpowiednimi programami Unii

w ramach celu „Inwestycje na rzecz zatrudnienia i wzrostu” (wspieranie procesu transformacji), innymi instrumentami finansowymi (Fundusz Modernizacyjny Unijnego Systemu Handlu Uprawnieniami do Emisji).

Tabela 6 Komplementarność z innymi programami i instrumentami finansowymi

Program/Instrument	Zakres komplementarności
<p><i>Program pn. Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 (FE SL 2021-2027)</i></p>	<p>W ramach FE SL 2021-2027 planowana jest realizacja komplementarnych działań z zakresu Celów Polityki 1-5 finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego+. Wsparcie będzie wdrażane na obszarze całego województwa śląskiego z uwzględnieniem adekwatnej demarkacji: terytorialnej (ze szczególnym uwzględnieniem OSI gminy górnicze), podmiotowej (np. typy beneficjentów), przedmiotowej (np. typy projektów) oraz uzupełniająco kwotowej, stosownie do ustalonej ostatecznie alokacji wszystkich funduszy wdrażanych na poziomie regionalnym. Z uwagi na częściowo zbieżny zakres interwencji FST, EFRR i EFS+, zastosowane będą odpowiednie procedury weryfikacyjne i kontrolne w celu uniknięcia podwójnego finansowania. W ramach CP1 wdrażane będą komplementarne działania z zakresu B+R wpisujące się w Regionalne Inteligentne Specjalizacje, a także działania z zakresu wsparcia dla przedsiębiorstw oraz rozwoju przedsiębiorczości na pozostałym obszarze województwa. Wsparcie zostanie przeznaczone również na realizację przedsięwzięć polegających na przygotowaniu terenów inwestycyjnych pod dalszą działalność produkcyjną będących własnością przedsiębiorstwa. W ramach CP2 w zakresie efektywności energetycznej, OZE i transportu niskoemisyjnego wdrażane będą komplementarne działania na pozostałym obszarze województwa. W zakresie przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym, w tym m.in. ograniczenia masy wytwarzanych odpadów i ich wtórnego wykorzystania oraz efektywnego gospodarowania zasobami wspierane będą inwestycje w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi i niebezpiecznymi (w tym azbest). W zakresie inwestycji dot. zrównoważonej gospodarki zasobami wodnymi komplementarne działania będą realizowane na terenie całego województwa. W zakresie CP 3 wdrażane będą działania z zakresu infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym na obszarach podregionów objętych transformacją. W zakresie CP 4 wdrażane będą komplementarne działania z zakresu edukacji, w tym podnoszenia kompetencji i kwalifikacji, aktywizacji zawodowej oraz działania na rzecz poprawy jakości życia w regionie na pozostałym obszarze województwa. W ramach CP 5 wdrażane będą komplementarne działania rewitalizacyjne, w tym wspierane za pomocą instrumentów finansowych, jak również działania w zakresie zrównoważonej turystyki i kultury z wykorzystaniem endogenicznych potencjałów obszarów, w tym objętych transformacją.</p>
<p><i>Krajowy Plan Odbudowy</i></p>	<p>W ramach KPO (projekt) planowana jest realizacji komplementarnych działań w obszarze gospodarki, dotyczących m.in. inwestycji przedsiębiorstw mających na celu wprowadzenie „zielonych” rozwiązań. Następnie w obszarze energetyki i poprawy efektywności energetycznej realizowane będą komplementarne działania związane z poprawą efektywności energetycznej w mieszkalnictwie wielo- i jednorodzinym, modernizacją sieci ciepłowniczych i energetycznych wraz z efektywnymi źródłami wykorzystującymi OZE. Wsparcie przeznaczone będzie także na dojrzałe inicjatywy klastrów energetycznych. Komplementarne wsparcie w transporcie niskoemisyjnym będzie dotyczyło przede wszystkim taboru – w tym kolejowego oraz infrastruktury do ładowania i tankowania pojazdów zeroemisyjnych. Zaplanowane jest także wsparcie na rzecz</p>

	wielkoskalowej energetyki jako działania uzupełniające na rzecz transformacji energetycznej. Ponadto, w KPO realizowane będą komplementarne działania w zakresie edukacji, tj. wsparcia rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie, jak również komplementarne działania w zakresie rynku pracy na rzecz inwestycji wspierających reformę instytucji rynku pracy oraz rozwoju ekonomii społecznej. Ponadto, realizowane będą komplementarne działania polegające na przywracaniu wieloobszarowych terenów zdegradowanych w celu eliminowania negatywnego oddziaływania na środowisko; przygotowaniu terenów inwestycyjnych; wsparciu doradczym jst związanym z przygotowaniem dokumentów planistycznych czy kompleksowego rozwiązywania problemów związanych z „zazielenianiem” przestrzeni.
<i>Krajowe Programy Operacyjne 2021-2027</i>	W ramach Krajowych Programów Operacyjnych wspierane będą komplementarne projekty w oparciu o linię demarkacyjną pomiędzy poziomem krajowym i regionalnym. W ramach programu FEnIKS, finansowanego z EFRR i FS, wdrażane będą komplementarne działania na rzecz wielkoskalowej energetyki, OZE i efektywności energetycznej w budynkach administracji rządowej. Uzupełniająco wspierana będzie także infrastruktura transportowa należąca do sieci TEN-T. Realizowane będą także duże inwestycje w zakresie zrównoważonego transportu niskoemisyjnego w miastach wojewódzkich i ich obszarach funkcjonalnych. W zakresie przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym, w tym m.in. ograniczenia masy wytwarzanych odpadów i ich wtórnego, surowcowego wykorzystania oraz efektywnego gospodarowania zasobami wspierane będą inwestycje w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi. Ponadto, wdrażane będą komplementarne projekty na rzecz gospodarowania zasobami wodnymi. W ramach programu krajowego w zakresie rozwoju kapitału ludzkiego, finansowanego z EFS+, wspierane będą komplementarne działania w zakresie edukacji, w tym podnoszenia kompetencji i kwalifikacji, aktywizacji zawodowej oraz działań na rzecz poprawy jakości życia w regionie.
<i>Fundusz Modernizacyjny</i>	Fundusz Modernizacyjny będzie dotyczył przede wszystkim wielkoskalowej energetyki. <i>Do uzupełnienia we współpracy ze stroną rządową.</i>
<i>Instrument “Łącząc Europę”</i>	W ramach instrumentu “Łącząc Europę” wspierane będą przede wszystkim duże inwestycje transportowe związane z domknięciem bazowej i kompleksowej sieci TEN-T, w tym na obszarach objętych transformacją.

Odniesienie: art. 11 ust. 2 lit. k) i ust. 5

- synergie i komplementarność z planowanym wsparciem z innych filarów mechanizmu sprawiedliwej transformacji,

- sektory i obszary tematyczne, w których przewiduje się wsparcie w ramach innych filarów.

Tabela 7 Syntetyczny opis synergii i komplementarności

Komplementarne filary Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji	Zakres synergii i komplementarności
<i>Filar II. Specjalny system w ramach InvestEU</i>	<p>W celu mobilizacji sektora prywatnego i publicznego do inwestowania w podregionach górniczych, zgodnie z opisanymi wyzwaniami i wyznaczonymi celami sprawiedliwej transformacji, w ramach II filaru Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji wskazane jest pozyskanie uzupełniającego do FST wsparcia na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój, wdrażanie i upowszechnianie technologii i usług cyfrowych w przedsiębiorstwach, które mogą przyczynić się do generowania nowych, trwałych miejsc pracy; • projekty z zakresu turystyki, sektora kultury i kreatywnego, dziedzictwa kulturowego, które mogą przyczynić się do generowania nowych, trwałych miejsc pracy; • projekty z zakresu rozwoju sektora nowoczesnych usług biznesowych; • projekty z zakresu rozwoju branży MICE; • inwestycje w działania badawcze i innowacyjne w kierunku niskoemisyjnej gospodarki, wspierające transfer zaawansowanych technologii; • inwestycje w rozwój technologii wodorowych i innych paliw alternatywnych; • inwestycje we wzmacnianie gospodarki o obiegu zamkniętym w tym poprzez zapobieganie powstawaniu odpadów (inwestycje z zakresu GOZ); • projekty w zakresie infrastruktury energetycznej i transportowej, w tym infrastruktury gazowej i systemów ciepłowniczych oraz sieci elektroenergetycznych, a także kompleksowe projekty na rzecz dekarbonizacji (OZE, efektywność energetyczna); • działania dotyczące rekultywacji terenów przemysłowych (także zanieczyszczonych) i przywracania takich terenów do zrównoważonego użytkowania, w szczególności dla podmiotów prywatnych; • działania ukierunkowane na zrównoważony rozwój obszarów miejskich i wiejskich (w tym w zakresie rewitalizacji, rozwoju infrastruktury edukacyjnej, społecznej), realizowane przez podmioty publiczne i prywatne; • działania na rzecz zachowania tożsamości i dziedzictwa kulturowego regionu górniczego m.in. na komercyjne rozwijanie unikalnych zasobów dziedzictwa industrialnego, wspierająco na rzecz dywersyfikacji w kierunku branż kreatywnych; • działania z zakresu infrastruktury wodnej, w tym zaopatrzenia w wodę pitną i gospodarkę ściekową; • projekty skierowane na rzecz rozwoju metropolizacji i globalizacji - wsparcie branż gospodarki podregionów górniczych na rzecz budowania ich kompetencji konkurencyjności w wymiarze krajowym i międzynarodowym; • projekty skierowane na rzecz rozwoju firm start-upowych;

	<ul style="list-style-type: none"> • działania mające na celu wspieranie rozwoju sektora firm nanotechnologicznych; • wzmacnianie potencjału rozwojowego branż kreatywnych (architektury, designu i gier komputerowych); • wsparcie infrastruktury edukacyjnej, w szczególności w zakresie szkolnictwa ustawicznego i wyższego na potrzeby zielonej i cyfrowej transformacji.
<p><i>Filar III. Instrument pożyczkowy na rzecz sektora publicznego utworzony wspólnie z grupą EBI</i></p>	<p>W celu mobilizowania dodatkowych inwestycji w podregionach górniczych, zgodnie z opisanymi wyzwaniem i wyznaczonymi celami sprawiedliwej transformacji, w ramach III filaru Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji wskazane jest pozyskanie uzupełniającego do FST wsparcia na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania ułatwiające osiągnięcie celów neutralności klimatycznej (kompleksowe projekty w zakresie infrastruktury energetycznej i transportowej); • rozwój infrastruktury energetycznej w oparciu o alternatywne źródła, w tym pozyskiwanie energii z odpadów, wykorzystania wód kopalnianych itp.; • wsparcie rozwoju systemów ciepłowniczych, w szczególności na obszarach metropolitalnych; • kompleksowe działania na rzecz efektywności energetycznej, w tym renowacji budynków, modernizacja infrastruktury oświetleniowej zasilanej czystą energią • inwestycje we wdrażanie technologii magazynowania energii; • inwestycje w modernizację sieci elektroenergetycznych w celu poprawy efektywności • lepsze skomunikowanie przywróconych do obiegu gospodarczego i społecznego terenów pogórnich i przemysłowych, w tym terenów inwestycyjnych typu brownfield; • inwestycje w zrównoważoną mobilność, w tym promowanie zielonego wodoru; • poprawa mobilności kolejowej w subregionach; • projekty dotyczące rewitalizacji i regeneracji obszarów miejskich i wiejskich czy rekultywacji i dekontaminacji gruntów; • wsparcie infrastruktury edukacyjnej, w szczególności w zakresie szkolnictwa ustawicznego i wyższego na potrzeby zielonej i cyfrowej transformacji; • wsparcie infrastruktury społecznej, w tym rozwój budownictwa socjalnego; • inwestycje w centra technologiczne w celu podnoszenia kwalifikacji i przekwalifikowania pracowników; • inwestycje w digitalizację, cyfryzację oraz łączność cyfrową; • projekty w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi na rzecz zwiększenia reużycia produktów, recyklingu materiałów i efektywnego gospodarowania zasobami, przyczyniające się do zapewnienia kompleksowego systemu gospodarki odpadami; • projekty dot. infrastruktury środowiskowej w zakresie gospodarki wodnej;

	<ul style="list-style-type: none"> • projekty skierowane na rozwój szkolnictwa (zarówno wyższego jak i zawodowego) kształcące osoby do podjęcia pracy w sektorze usług biznesowych; • projekty skierowane na rozwój strategii miasta opartego na modelu – smart city.
--	---

Tabela 8 Sektory i obszary wskazane do objęcia wsparciem w ramach II filaru MST wraz z uzasadnieniem

Sektor/obszar	Uzasadnienie
Jakie sektory?	<i>Do uzupełnienia na kolejnym etapie prac</i>

Tabela 9 Sektory i obszary wskazane do objęcia wsparciem w ramach III filaru MST wraz z uzasadnieniem

Sektor/obszar	Uzasadnienie
Jakie sektory?	<i>Do uzupełnienia na kolejnym etapie prac</i>

Odniesienie: art. 11 ust. 2 lit. h)

Wypełnić jedynie w przypadku, gdy wsparcie jest udzielane na rzecz inwestycji produkcyjnych innych niż MŚP: - indykacyjny wykaz operacji i przedsiębiorstw, którym ma być udzielone wsparcie, oraz – dla każdej operacji i każdego przedsiębiorstwa – uzasadnienie konieczności udzielenia takiego wsparcia za pomocą analizy lub dowodzącej, że w przypadku braku takiej inwestycji spodziewana liczba straconych miejsc pracy przewyższy liczbę nowych miejsc pracy (Ta sekcja może zostać zaktualizowana lub uzupełniona wraz ze zmianą TPST, w zależności od decyzji o udzieleniu takiego wsparcia).

Do uzupełnienia na kolejnym etapie prac

Odniesienie: art.11 ust. 2 lit. i)

Wypełnić jedynie w przypadku, gdy wsparcie inwestycji jest udzielane na rzecz inwestycji mających na celu osiągnięcia redukcji emisji gazów cieplarnianych pochodzących z działań wymienionych w załączniku I do dyrektywy 2003/87/WE:

- wykaz operacji, które mają zostać objęte wsparciem, oraz uzasadnienie, że przyczynią się one do transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu i doprowadzą do znacznej redukcji emisji gazów cieplarnianych do

poziomu znacznie poniżej odpowiednich wskaźników ustanowionych do celów przydziału bezpłatnych uprawnień na podstawie dyrektywy 2003/87/WE, przy jednoczesnym spełnieniu warunku, że operacje te są konieczne do ochrony znacznej liczby miejsc pracy (Ta sekcja może zostać zaktualizowana lub uzupełniona wraz ze zmianą TPST, w zależności od decyzji o udzieleniu takiego wsparcia).

Nie dotyczy

2.5. Wskaźniki produktu lub rezultatu specyficzne dla programu

Odniesienie: art. 12 ust. 1

Wypełnić jedynie w przypadku, gdy przewidziane są wskaźniki specyficzne dla danego programu:

- uzasadnienie konieczności stosowania wskaźników produktu lub rezultatu specyficznych dla programu w oparciu o rodzaje planowanych operacji

Tabela 10 i 11 pozostaje niewypełniona zgodnie z ustaleniami z MFIPR.

Tabela 10 Wskaźniki produktu

Wskaźniki produktu					
Cel szczegółowy	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
•	•	•	•	•	•

Tabela 11 Wskaźniki rezultatu

Wskaźniki rezultatu								
Cel szczegółowy	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]

3. Mechanizmy zarządzania

Podstawa prawna: art. 11 ust. 2 lit. f

3.1. Partnerstwo

- *Uzgodnienia dotyczące zaangażowania partnerów w przygotowanie, realizację, monitorowanie i ewaluację terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji;*
- *Wynik konsultacji społecznych*

Animowanie i prowadzenie dyskusji w podregionach górniczych na temat wyzwań procesu transformacji rozpoczęło się już w 2019 roku. W marcu tegoż roku Zarząd Województwa Śląskiego powołał Zespół Regionalny dla inicjatywy regionów górniczych w województwie śląskim, który w pierwszym etapie skupiał się na koordynacji prac regionu w ramach Platformy Regionów Górniczych w Transformacji, utworzonej przez Komisję Europejską. Zespół ma charakter opiniodawczo-konsultacyjny i współpracuje z władzami regionalnymi nad planowaniem działań w ramach Funduszu Sprawiedliwej Transformacji. Zadaniem Zespołu jest uspołecznienie procesu identyfikacji nowych projektów, koordynacja działań Zarządu Województwa i innych partnerów, a także monitorowanie postępu realizacji projektów. Zespół skupia przedstawicieli z bardzo różnych środowisk, którzy reprezentują różne perspektywy patrzenia na proces transformacji. W ramach Zespołu samorząd województwa współpracuje ze stroną rządową, samorządową, w tym z gminami górniczymi, stroną biznesową, pozarządową, ze związkami zawodowymi, a także ze stroną naukową i ekspercką.

W toku dalszych prac na przełomie sierpnia i września 2020 roku opracowano plan włączenia możliwie szerokiego grona partnerów lokalnych w proces przygotowań TPST. Już na etapie identyfikacji, potencjalni interesariusze procesu zostali podzieleni na trzy grupy: grupę ekspercką; grupę podregionalną i grupę środowiskową. Plan zakładał przeprowadzenie szerokich, dwufazowych konsultacji, których trzon stanowić miały wspomniane wyżej grupy. Pierwsza faza, nazwana fazą przygotowawczą, posłużyć miała zebraniu wiedzy i opinii w ramach warsztatów eksperckich, seminariów podregionalnych i konsultacji środowiskowych. Druga faza została przewidziana jako cykl dyskusji nad projektem dokumentu, w krzyżującym się i wzajemnie uzupełniającym ujęciu eksperckim, geograficznym i środowiskowym. Przyjęta perspektywa pozwoliła uzyskać pełniejszy obraz oczekiwań społecznych w stosunku do FST. Szczególnie cenne w tym zakresie były konsultacje środowiskowe skierowane między innymi do młodych mieszkańców regionu, związków zawodowych i przedsiębiorców. W spotkaniach mogły uczestniczyć wszystkie zainteresowane osoby. Warunkiem udziału była rejestracja na stronie internetowej.

Warsztaty eksperckie

Realizacja planu rozpoczęła się we wrześniu 2020 cyklem warsztatów eksperckich, w których udział wzięli lokalni liderzy, w tym członkowie zespołu dla inicjatywy regionów górniczych, szerokie grono specjalistów branżowych oraz przedstawiciele strony rządowej i Komisji Europejskiej. Celem pierwszej serii spotkań była próba uchwycenia wyzwań, które stoją przed województwem śląskim w procesie transformacji społeczno-gospodarczej, na drodze do osiągnięcia wyznaczonych przez Komisję Europejską na rok 2050 celów klimatycznych. W toku trzech kolejnych spotkań, poświęconych zagadnieniom przedsiębiorczości, środowiska i społeczeństwa uczestnicy wskazywali na potrzebę inwestycji w MŚP i wagę wspierania nowoczesnych technologii jako warunki konieczne do powstania nowych miejsc pracy w regionie. Ważnym tematem dyskusji były kwestie środowiskowe, w tym zagospodarowanie terenów przemysłowych, rozwijanie gospodarki obiegu zamkniętego i ograniczenie niskiej emisji poprzez zapewnienie mieszkańcom dostępu do czystej i dostępnej cenowo energii oraz wspieranie transportu niskoemisyjnego. W module dotyczącym społeczeństwa dominował temat podnoszenia i zmiany kwalifikacji pracowników oraz aktywnego włączania ich rodzin i całych społeczności w proces przemian. Warsztaty były okazją do eksperckiego spojrzenia na proces planowania transformacji regionu.

Seminaria w podregionach górniczych

W województwie śląskim znajduje się siedem z ponad stu podregionów górniczych. Uwzględniając ten czynnik, drugi etap procesu uspołecznienia prac nad TPST zaplanowany został jako identyfikacja problemów i wyzwań transformacyjnych w ujęciu geograficznym. Na przełomie października i listopada 2020 w każdym podregionie przeprowadzone zostało seminarium z udziałem przedstawicieli władz lokalnych, instytucji publicznych, biznesu, środowisk naukowych i społecznych. W spotkaniach uczestniczyli również przedstawiciele instytucji rządowych i Komisji Europejskiej. Dyskusja na seminariach pozwoliła dostrzec specyfikę każdego podregionu, zdefiniować charakterystyczne problemy i określić potencjalne kierunki rozwoju. Pomimo różnic profilowych, podregiony wskazywały na zbliżone potrzeby inwestycyjne, wśród których znalazły się:

1. Systemowe rozwiązania na rzecz przekwalifikowania pracowników górnictwa i branż okołogórniczych oraz synchronizacja tego procesu z systemem wsparcia dla tworzenia i rozwijania nowych miejsc pracy w nowych branżach;
2. Rozwój szkolnictwa zawodowego oraz wzmocnienie relacji między edukacją i gospodarką na każdym etapie kształcenia;
3. Wzmocnienie atrakcyjności podregionów dla młodych mieszkańców, m. in. poprzez zapewnienie dostępu do edukacji, pracy i usług takich jak niskoemisyjny transport, cyfrowa oferta usług publicznych czy infrastruktura czasu wolnego;
4. Integracja biznesu z ośrodkami naukowo-badawczymi oraz tworzenie ośrodków wdrożeniowych w formie inkubatorów, parków technologicznych, akceleratorów i klastrów oraz komercjalizacja nowych rozwiązań naukowych poprzez inwestycje w MŚP;
5. Rekultywacja i zagospodarowanie terenów przemysłowych w celu przywrócenia wartości przyrodniczej lub społeczno-ekonomicznej, w tym uproszczenie ścieżki pozyskiwania terenów przemysłowych przez gminy oraz ułatwienie realizacji inwestycji na tych terenach, poprzez zwolnienia z opłat oraz brak obowiązku posiadania zapisów w studium i planach zagospodarowania przestrzennego (specustawa);
6. Wspieranie innowacji, szczególnie w obszarze nowych źródeł energii oraz przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu mieszkańców;
7. Radykalna eliminacja podstawowych źródeł zanieczyszczenia powietrza, zwłaszcza niskiej emisji i transportu spalinowego.

Seminaria w podregionach pozwoliły spojrzeć na problemy transformacji w ujęciu geograficznym.

Spotkania konsultacyjne

Na przełomie stycznia i lutego 2021 w ramach trzeciego etapu planu uspołecznienia RPST odbyło się sześć spotkań konsultacyjnych z przedstawicielami środowisk istotnych w procesie transformacji. Celem spotkań było włączenie tych środowisk w proces kształtowania dokumentów programujących oraz opracowanie wstępnych założeń projektów regionalnych. Konsultacje pozwoliły na pogłębioną diagnozę problemów w ujęciu środowiskowym. Stały się też okazją do rozpowszechnienia informacji o charakterze wsparcia w ramach funduszu oraz przyczyniły się do zbudowania w środowiskach poczucia współodpowiedzialności za proces. Wśród postulatów zgłaszanych przez przedsiębiorców dominowały kwestie związane z inwestycjami w MSP i duże przedsiębiorstwa energetyczne oraz utrzymanie możliwości szkolenia pracowników w ramach bazy usług rozwojowych. Przedstawiciele związków zawodowych również kładli nacisk na przekwalifikowania i rozwój innowacyjnych technologii energetycznych, które mogłyby tworzyć nowe miejsca pracy dla dzisiejszych górników. Uczestnicy spotkania dla młodych mieszkańców podregionów podkreślali z kolei korzyści płynące z angażowania się młodzieży w inicjatywy transformacyjne oraz podkreślali wagę dostosowania programów nauczania do zmieniającej się gospodarki. Konsultacje celowane pozwoliły spojrzeć przez pryzmat potrzeb poszczególnych środowisk, istotnych dla procesu transformacji.

W oparciu o warsztaty eksperckie, seminaria partycypacyjne oraz spotkania konsultacyjne przeprowadzone w województwie opracowano matrycę logiczną interwencji w ramach FST. Matryca ta została poddana konsultacjom z Zespołem Regionalnym ds. sprawiedliwej transformacji województwa śląskiego, a także skonsultowana w trybie roboczym z przedstawicielami Komisji Europejskiej. Co z kolei stanowiło bazę do opracowania pierwszego projektu TPST.

Warsztaty konsultacyjne

W kwietniu 2021 roku przeprowadzono warsztaty konsultacyjne w oparciu o założenia sformułowane w projekcie TPST. Wzięli w nim udział przedstawiciele szerokiego grona interesariuszy, kluczowych w procesie sprawiedliwej transformacji: gminy siedmiu podregionów górniczych województwa, przedstawiciele Regionalnej Rady ds. Energii Śląskiego Związku Gmin i Powiatów, eksperci Zespołu Regionalnego ds. sprawiedliwej transformacji województwa śląskiego, eksperci Śląskiej Rady ds. Innowacji, Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego, ale także przedstawiciele związków zawodowych, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu. Warsztaty były okazją do wymiany nie tylko informacji o założeniach sprawiedliwej transformacji województwa, ale przede wszystkim pozwoliły w sposób konstruktywny rozmawiać o tym procesie, zapoczątkowanym w latach 90 tych XX wieku, o priorytetach, potrzebach rozwojowych regionu w obliczu koniecznych zmian wynikających z dekarbonizacji śląskiej gospodarki. Spotkania te były także kluczowe ze względu na dyskusje o obawach mieszkańców, których proces dotyka i będzie dotyczył w najbliższych latach, zwłaszcza na terenach wygaszania eksploatacji górniczej.

Kolejne planowane etapy uspołecznienia procesu przygotowania TPST:

Następnym etapem uspołecznienia procesu przygotowania TPST będzie trzecia runda konsultacji w podregionach górniczych, która da możliwość zgłaszania uwag pisemnych. Odniesienia do uwag interesariuszy zgłoszonych pisemnie, formalnych uwag strony rządowej oraz zaleceń z raportów PWC opracowanych w ramach wsparcia doradczego z KE przełożą się na przygotowanie trzeciego projektu TPST i uruchomienie procesu negocjacji z Komisją Europejską.

3.2. Monitorowanie i ewaluacja

- Planowane środki w zakresie monitorowania i oceny, w tym wskaźniki mające na celu zmierzenie, czy plan jest w stanie zapewnić osiągnięcie jego celów;

Za monitorowanie i ewaluację TPST odpowiedzialny jest Zarząd Województwa Śląskiego we współpracy z Instytucją Zarządzającą programem FST. W proces monitorowania i oceny, zgodnie z zasadą partnerstwa, opisaną w rozporządzeniu delegowanymi Komisji (UE) nr 240/2014 z dnia 7 stycznia 2014 r. w sprawie europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych, włączeni zostaną odpowiedni partnerzy, w tym społeczni i gospodarczy oraz podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie.

Postęp realizacji TPST będzie monitorowany w oparciu o adekwatne do zakresu interwencji Planu wspólne wskaźniki produktu i rezultatu określone w Załączniku III do rozporządzenia ustanawiającego FST oraz dodatkowe wskaźniki produktu i rezultatu specyficzne dla planu, wskazane i uzasadnione w pkt. 2.5 planu. Monitorowanie produktów i rezultatów odbywa się w oparciu o ramy wykonania ustanowione dla celu szczegółowego FST. Dla wskaźników produktu ustala się cele pośrednie do osiągnięcia na koniec roku 2024, które podlegają weryfikacji podczas przeglądu śródkresowego. Dla wskaźników produktu i rezultatu ustala się cele końcowe do osiągnięcia na koniec roku 2029.

W ramach przeglądu śródkresowego dokonana zostanie rewizja Planu uwzględniająca w szczególności rekomendacje dla Państwa Członkowskiego z 2024 r., postęp realizacji oraz ewentualną aktualizację Krajowego Planu na rzecz Energii i Klimatu, postęp we wdrażaniu Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, aktualną sytuację społeczno-ekonomiczną województwa śląskiego, wnioski z ewaluacji Planu, postęp w realizacji wskaźników produktu i rezultatu Planu.

Operacje w ramach Planu będą monitorowane z wykorzystaniem systemu informatycznego i raportowane Komisji Europejskiej zgodnie z art. 37 rozporządzenia ogólnego.

Raz w roku Plan będzie podlegał przeglądowi podczas corocznych spotkań Komisji Europejskiej i Państwa Członkowskiego.

Ewaluacja Planu będzie realizowana z uwzględnieniem kryteriów tj. skuteczność, wydajność, trafność, spójność i wartość dodana UE w celu poprawy jakości planowania i wdrażania Planu w oparciu o Plan ewaluacji w zakresie FST.

3.3. Podmiot(-y) koordynujący(-e) i monitorujący(-e)

- Podmiot(-y) odpowiedzialny(-e) za koordynowanie i monitorowanie wdrażania planu oraz rola tych podmiotów;

Do uzupełnienia po rozstrzygnięciu modelu zarządzania FST.

Załączniki:

1. Lista gmin wchodzących w skład OSI w podregionach górniczych
2. Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji
3. Matryca logiki interwencji
4. Indykatoryna lista projektów strategicznych FST – [do uzupełnienia \(propozycja wzoru jak niżej\)](#)
5. Lista podmiotów biorących udział w debacie społecznej nad FST w podregionach górniczych – [do uzupełnienia](#)

Załącznik 3. Indykatorywna lista projektów strategicznych FST

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Podmiot odpowiedzialny / realizujący	Szacowana wartość [PLN]